

Een kwantitatief onderzoek naar de markt van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie

In opdracht van RVO

Ruud Hoevenagel
Leids OnderzoeksKollectief
Juni 2020

Inhoudsopgave

	Bladzijde
<i>Managment summary</i>	<i>3</i>
1. Inleiding	5
2. Veldwerkverantwoording	6
3. Representativiteit respons	8
4. Energiecontracten	12
5. Opdrachtgevers	15
6 Marktentwikkeling	17
7 Knelpunten verwerven overheidsopdrachten	21
8 Oplossingsrichtingen bestaande utiliteitsbouw	24
9 Marktomvang van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie in Nederland	28
10 EPC-webpagina van RVO	31
11 Conclusie en aanbevelingen	33
Bijlagen	
<i>1. De afgenomen vragenlijst</i>	<i>35</i>
<i>2. Geraadpleegde literatuur</i>	<i>44</i>
<i>3. Uitgenodigde bedrijven</i>	<i>45</i>

Management summary

In opdracht van de RVO heeft het Leids OnderzoeksKollectief in mei 2020 een kwantitatief onderzoek verricht naar de markt voor energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie in Nederland. Dit onderzoek is een vervolg op een kwalitatief onderzoek naar de Nederlandse markt voor ESCo's en energieprestatiecontracten (EPC's). Uit dit kwalitatieve onderzoek kwam naar voren dat de markt voor ESCo's en EPC's in Nederland stagneert, zowel voor de zakelijke als publieke utiliteitsbouw. Echter ESCo's voor de levering van energie met duurzame systemen als zonnepanelen en WKO's groeit. Als gevolg hiervan is de strekking van het kwantitatief onderzoek verschoven: van een onderzoek onder ESCo's en bedrijven die EPC's afsluiten naar een onderzoek waarbij ook bedrijven worden meegenomen die WKO's of zonnepanelen installeren, beheren en onderhouden.

De enquête (zie bijlage 1) is naar 146 bedrijven gestuurd (zie bijlage 3). 64 respondenten hebben de enquête beantwoord (44%). De enquête is verstuurd op 20 mei 2020. De 146 bedrijven zijn in drie groepen in te delen, te weten: adviesbureaus, installatiebureaus en opdrachtgevers of andere stakeholders. Het blijkt dat degenen die hebben meegedaan aan de enquête een goede afspiegeling zijn van de 146 bedrijven uit de respondentenlijst. In hoeverre de bedrijven representatief zijn voor de totale markt van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie is niet geheel duidelijk omdat het gehele veld aan bedrijven in die sector niet bekend is.

Aan de respondenten die aangaven energiediensten te leveren (n=52), is gevraagd welke diensten men in 2019 verleende. Het blijkt dat de meeste bedrijven actief zijn bij WKO-installaties en het realiseren van energiebesparing zonder energieprestatiecontract. Het realiseren van energiebesparing met een energieprestatiecontract is door 9 respondenten aangevinkt. Aan de respondenten is ook gevraagd in welke markt men actief is. Het blijkt dat de meeste bedrijven actief zijn in de bestaande utiliteitsbouw.

Van de 52 bedrijven die in 2019 energiediensten leverden, gaven 26 respondenten aan dat hun bedrijf vorig jaar een energiecontract had afgesloten op het gebied van de energiedienstverlening. Het blijkt dat men vooral contracten heeft afgesloten voor het verduurzamen, beheren en/of onderhouden van bestaande installaties. Klassieke energieprestatiecontracten komen zelden voor.

Gezamenlijk hebben de 26 respondenten in 2019 41 verschillende energiecontracten (o.a. DBMO-contracten voor nieuwe energiezuinige maatregelen, contracten voor bestaande installaties, energieprestatiecontracten en andere energiecontracten) afgesloten met een looptijd die ligt tussen 5 en 10 jaar en een omvang die ligt tussen €750.000 en €2.000.000.

Meer dan de helft van de 52 respondenten was vooral actief voor bedrijven, gemeenten en projectontwikkelaars en/of aannemers. De gebouwen waarop de energiedienstverlening betrekking had waren voornamelijk commerciële kantoren, overheidskantoren en -gebouwen, woningen, het lager- en voortgezet onderwijs en bedrijfshallen.

Aan de respondenten die aangeven enigszins, redelijk of een goed zicht te hebben op de markt van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie in Nederland is gevraagd aan te geven wat men van de marktontwikkeling vindt. Het blijkt dat bijna de helft van respondenten over het algemeen positief gestemd is over de marktontwikkeling van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie in Nederland. Een derde van de respondenten geeft aan alleen voor bepaalde segmenten positief gestemd te zijn en 18% is negatief gestemd.

Aan de respondenten die aangaven weleens knelpunten te ervaren bij het verwerven van overheidsopdrachten op het gebied van energiebesparing is gevraagd om aan te geven welke knelpunten hierbij de belangrijkste zijn. Het belangrijkste knelpunt dat bedrijven ondervinden bij het verwerven van overheidsopdrachten zijn de *te hoge transactiekosten om zo'n opdracht te verwerven*. Verder geeft iets meer dan een kwart van de respondenten aan dat er een *te hoog risico voor de opdrachtnemer is* bij overheidsopdrachten en dat er *weerstand tegen uitbesteden is bij de vastgoedafdelingen van overheidsinstanties*. Ook het *gebrek aan kennis over het energieverbruik van het maatschappelijk vastgoed* vindt bijna een kwart van de respondenten een knelpunt. De tijd die het duurt om een overheidsopdracht te verwerven vindt men het minst knellend.

Aan alle respondenten is gevraagd om aan te geven welke oplossingsrichtingen om energiebesparing en verduurzaming te stimuleren in de bestaande utiliteitsbouw in Nederland volgens hen gaan werken. Er blijkt onder de respondenten een duidelijke voorkeur te zijn voor *het goede voorbeeld geven door de overheid* en *dwang door de overheid*. In beide gevallen vindt een meerderheid van de respondenten dit een goede oplossingsrichting. Het minst aangevinkt is de mogelijke oplossingsrichting om gebouwen met een EPC vrij te stellen van handhaving. Het lijkt erop dat momenteel de knuppel het wint als beleidsinstrument van de wortel.

Aan alle respondenten is gevraagd om een schatting te geven van het aantal bedrijven dat momenteel actief is op de markt voor energiedienstverlening in Nederland en de financiële omvang van deze markt. Aan de hand van de gegeven antwoorden is een schatting gemaakt: het interval strekt zich uit van 650 tot en met 1.400 bedrijven. Naast het aantal bedrijven dat momenteel actief is, is ook gevraagd naar de financiële omvang van deze markt. Dit interval strekt zich uit van €43.000.000 tot €85.000.000.

Aan het einde van de enquête kregen de respondenten vier vragen voorgelegd over de EPC-webpagina van RVO. Op de vraag "Kent u deze webpagina?" gaven 29 van de 58 respondenten een positief antwoord (50%). 28 van deze 29 respondenten hadden de EPC-webpagina ook wel eens bezocht en 24 van de 28 respondenten gaven aan dat de informatie die ze op deze pagina gezocht hadden ook nuttig voor hen was geweest.

1. Inleiding

In opdracht van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) heeft het Leids OnderzoeksKollectief (LOK) een kwantitatief onderzoek verricht naar de markt voor energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie in Nederland. Er is in mei 2020 een online enquête verstuurd naar 146 bedrijven waarvan er 64 gereageerd hebben (respons 44%).

Het kwantitatief onderzoek is een vervolg op een kwalitatief onderzoek naar de Nederlandse markt voor ESCo's en energieprestatiecontracten (EPC's), dat Van Kempen Onderzoek en Advies in 2019 heeft uitgevoerd.¹ Een onderdeel van dit kwalitatief onderzoek was om te komen tot een lijst met bedrijven die momenteel ESCo's aanbieden of EPC's afsluiten.

In eerste instantie wilde RVO een enquête houden onder deze bedrijven om zo informatie te genereren voor de Nederlandse case in de European ESCO Market Questionnaire van de EU.² Echter de hoofdconclusie uit het kwalitatieve onderzoek was:

"In de bestaande bouw zijn nieuwe ESCO-contracten en Energieprestatiecontracten de afgelopen jaren zeldzaam. De markt stagneert, een substantieel deel van de respondenten constateert dat de afzet krimpt. Dit geldt zowel voor de zakelijke als publieke utiliteitsbouw. Geïntegreerde projecten die ontwerp, beheer, onderhoud en exploitatie combineren, komen nauwelijks meer voor. Contracten met gegarandeerde energiebesparing evenmin. De afzet van ESCO-contracten voor de levering van energie met duurzame systemen als zonnepanelen en WKO's groeit daarentegen. Contractvormen waarbij de leverancier het systeem beheert, onderhoudt en exploiteert, komen voor deze technologieën juist vaker voor. Energiebesparing is echter geen onderdeel van het prestatiecontract, maar prestaties van het systeem." (Van Kempen Onderzoek en Advies 2020 p.4)

De belangrijkste motor voor deze verandering is de nieuwe Gaswet die op 1 juli 2018 in werking trad waarna nieuwbouwhuizen niet meer aangesloten mogen worden op het gasnet.

Als gevolg van het kwalitatieve onderzoek is de strekking van het kwantitatief onderzoek verschoven: van een onderzoek onder ESCo's en bedrijven die EPC's afsluiten naar een onderzoek waarbij ook bedrijven worden meegenomen die WKO's of zonnepanelen installeren, beheren en onderhouden, met andere woorden een onderzoek naar de markt voor energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie.

Leeswijzer

Naast deze inleiding bestaat het rapport uit 10 hoofdstukken. Hoofdstuk 2 en 3 gaan in op de enquête, het veldwerk en de representativiteit van de respons. Hoofdstuk 4 tot en met 10 behandelen de uitkomsten van de enquête.

¹ Zie: Van Kempen Onderzoek en Advies (2020). *Kwalitatieve marktanalyse Energieprestatiecontracten en ESCo's*. Amsterdam. Het onderzoek vond plaats door gesprekken met 33 stakeholders van deze markt.

² Bertoldi P. *European ESCO Market Questionnaire 2018*. EU Joint Research Centre, Brussel.

2. Veldwerkverantwoording

Opzet van de enquête

De uiteindelijke enquête is samen met RVO tot stand gekomen. In bijlage 1 is de enquête in zijn geheel weergegeven.

Om een goede enquête te kunnen maken is door LOK veel literatuur bestudeerd. Vanuit RVO zijn vijf zogeheten whitepapers geschreven over ESCo's en EPC's. In deze whitepapers werden aan de hand van voorbeelden in Nederland en Europa interviews gehouden met betrokkenen. Verder zijn er vanuit de Europese Commissie verschillende overviews geschreven over de markt van ESCo's in Europa. In bijlage 2 staat een overzicht van de bestudeerde literatuur.

De enquête had de volgende opzet:

- ✚ De eerste vraag in de enquête was een *routing*vraag. Degenen die aangaven nu of in het recente verleden geen energiediensten te hebben geleverd, gingen door naar vraag 33 van de enquête.
- ✚ De anderen kregen enkele vragen over welke energiediensten men verleende in 2019, voor welke soort gebouwen men voornamelijk actief was (utiliteit of woningen; nieuwbouw of bestaande bouw), of de energiedienstverlening de hoofd- of een nevenactiviteit was voor het bedrijf en hoeveel werknemers er in 2019 actief waren met de energiedienstverlening (zie hoofdstuk 3).
- ✚ De volgende *routing*vraag betrof of men in 2019 contracten had afgesloten op het gebied van de energiedienstverlening. Als men hierop een ontkennend antwoord gaf, ging men door naar vraag 30 van de enquête.
- ✚ Aan degenen die aangaven dat ze een contract hadden afgesloten in 2019 werd gevraagd naar het soort contract dat men heeft afgesloten, om hoeveel contracten het ging, de gemiddelde looptijd van deze contracten en de gemiddelde financiële omvang van deze contracten (zie hoofdstuk 4).
- ✚ Vraag 30, 31 en 32 gingen over de klanten en (het aantal) gebouwen of objecten waarvoor men in 2019 werkte (zie hoofdstuk 5).
- ✚ Vraag 33, die aan alle respondenten is gesteld, ging erover of men zicht had op de markt in Nederland voor energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie. Als men aangaf goed tot enigszins zicht hierop te hebben, werd gevraagd naar een oordeel over de marktontwikkeling (zie hoofdstuk 6).
- ✚ Vraag 37 tot en met 39 gingen over de knelpunten die men ervaart bij het verwerven van overdrachtsopdrachten (zie hoofdstuk 7).
- ✚ Vraag 40, die aan alle respondenten is gesteld, ging over welke van negen voorgecodeerde oplossingsrichtingen het beste zou werken om energiebesparing en verduurzaming in de bestaande utiliteitsbouw te stimuleren (zie hoofdstuk 8).
- ✚ Bij vraag 41 en 42 is aan alle respondenten gevraagd om een schatting te geven van het aantal bedrijven dat momenteel actief is op de markt voor energiedienstverlening en de financiële omvang van deze markt (zie hoofdstuk 9).
- ✚ Tenslotte zijn vier korte vragen gesteld over de EPC-webpagina van RVO (zie hoofdstuk 10).

Veldwerkverantwoording

Uiteindelijk is de enquête naar 146 bedrijven gestuurd (zie bijlage 3). 64 vertegenwoordigers van deze bedrijven hebben de enquête beantwoord (58 hebben de enquête in zijn geheel beantwoord en 6 gedeeltelijk). Hieronder is per vraag aangegeven hoeveel respondenten de betreffende vragen hebben beantwoord.

- + Vraag 1: n=64
- + Vraag 2 t/m 8: n=52
- + Vraag 9: n=52
- + Vraag 10 t/m 29: n=26
- + Vraag 30 t/m 32: n= 52
- + Vraag 33 en 34: n= 63 (één respondent afgehaakt)
- + Vraag 37: n=62 (twee respondenten afgehaakt)
- + Vraag 38: n=60 (vier respondenten afgehaakt)
- + Vraag 40 tot en met 49: n=58 (zes respondenten afgehaakt)

De enquête is verstuurd op 20 mei 2020. De eerste reminder is verstuurd op 28 mei en de tweede reminder op 4 juni. Gemiddelde deden de respondenten er 11 minuten over om de enquête te beantwoorden.

3. Representativiteit respons

Er is veel tijd besteed aan het samenstellen van een respondentenlijst. Omdat het om een online enquête ging, moest LOK van de relevante bedrijven een contactpersoon en zijn/haar emailadres achterhalen. De uiteindelijke lijst is opgedeeld in vier groepen.

- ✚ De eerste groep bestond uit 30 van de 33 respondenten die door Van Kempen in zijn kwalitatief onderzoek zijn gesproken. Omdat hiervan de contactpersonen en emailadressen al bekend zijn en in de uitnodigingsmail gerefereerd kon worden aan dit onderzoek werd een hoge respons verwacht. Uiteindelijk hebben 15 van de 30 respondenten meegedaan (50%).
- ✚ De tweede, derde en vierde groep was samengesteld uit de lijst met bedrijfsnamen die uit het kwalitatief onderzoek door de geïnterviewden zijn genoemd. Verder is systematisch gekeken naar de bedrijfsnamen en opdrachtgevers die in de vijf whitepapers van RVO werden genoemd en is de ledenlijst van BodemenergieNL gescreend op bedrijven die WKO-installaties installeren, beheren en onderhouden.

Na ontdebelling van deze vier lijsten bleven er 146 bedrijven, opdrachtgevers en andere stakeholders over.

- ✚ Groep 2 bestond uit 62 bedrijven, opdrachtgevers en andere stakeholders waarvan via internet een contactpersoon en emailadres achterhaald kon worden. Hiervan hebben er 23 meegedaan (37%).
- ✚ Groep 3 bestond uit 22 bedrijven, opdrachtgevers en andere stakeholders waarvan via internet wel een contactpersoon maar geen persoonlijk emailadres bekend was. Met andere woorden, de uitnodiging moest worden verstuurd naar een infomail. Uiteindelijk hebben hiervan er 14 gerespondeerd (64%).
- ✚ Groep 4 bestond uit 32 bedrijven, opdrachtgevers en andere stakeholders waarvan noch een contactpersoon noch een persoonlijk emailadres bekend was. Met andere woorden, de uitnodiging moest worden verstuurd naar een infomail t.a.v. directie. Uiteindelijk hebben hiervan 12 gerespondeerd (38%).

In tabel 3.1 staat een overzicht vermeld van de respons.

Tabel 3.1 Overzicht van de respons op de enquête

	<i>Uitgenodigde bedrijven, opdrachtgevers of andere stakeholders</i>	<i>Contactpersoon</i>	<i>E-mailadres-</i>	<i>Vragenlijst ingevuld</i>	<i>Respons</i>
<i>Groep 1</i>	30	Bekend	Persoonlijk	15	50%
<i>Groep 2</i>	62	Via internet	Persoonlijk	23	37%
<i>Groep 3</i>	22	Via internet	Info-adres	14	64%
<i>Groep 4</i>	32	Onbekend	Info-adres	12	38%
<i>N=</i>	146			64	44%

Bron: Leids OnderzoeksKollectief, 2020

De uiteindelijke respons op de enquête was 44%.

Representativiteit van de respons

Op basis van de informatie van de websites van de 146 bedrijven zijn ze in drie groepen ingedeeld, te weten:

- ✚ adviesbureaus;
- ✚ installatiebureaus;

✚ opdrachtgevers of andere stakeholders.³

In tabel 3.2 staat een frequentieverdeling van de respons op de enquête en van alle 146 bedrijven vermeld. Het blijkt dat degenen die hebben meegedaan aan de enquête een goede afspiegeling zijn van de bedrijven uit de respondentenlijst.

Tabel 3.2 Representativiteit van de respons

Soort bedrijf	Meegedaan	Respondentenlijst	Respons	Populatie
Adviesbureau	27	63	42%	43%
Installatiebureau	29	63	45%	43%
Opdrachtgever of andere stakeholders	8	20	13%	14%
N=	64	146		

Bron: Leids OnderzoeksKollectief, 2020

Met andere woorden, de 64 responderende bedrijven zijn representatief voor de 146 bedrijven uit de respondentenlijst. In hoeverre de 146 bedrijven representatief zijn voor de totale markt van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie is niet geheel duidelijk omdat het gehele veld aan bedrijven in die sector niet bekend is.

karakteristieken van de respondenten

Aan de respondenten die aangaven energiediensten te leveren (n=52), is gevraagd welke energiediensten men in 2019 verleende. Zes opties werden aangegeven (men kon meerdere antwoorden geven). Tabel 3.3 laat de resultaten zien.

Tabel 3.3 Welke energiediensten leverden de bedrijven in 2019?

	Adviesbureau	Installatiebureau	Opdrachtgever of andere stakeholder	N=
Installatie, beheer en/of onderhoud van WKO-installaties	17%	74%	9%	23
Installatie, beheer en/of onderhoud van ZonPV-panelen	15%	69%	15%	13
Installatie, beheer en/of onderhoud van energiezuinig verlichting	33%	0%	67%	3
Installatie, beheer en/of onderhoud van verwarmings- en koelingsinstallaties, anders dan WKO	21%	68%	11%	19
Realiseren van energiebesparing bij bedrijven en/of organisaties in de utiliteit (zonder energieprestatie-contract)	45%	45%	9%	22
Realiseren van energiebesparing bij bedrijven en/of organisaties in de utiliteit (met energieprestatiecontract)	22%	78%	0%	9
Andere energiediensten	67%	30%	4%	27
N=	24	26	2	52

Bron: Leids OnderzoeksKollectief, 2020

³ Hierbij kan men denken aan gemeenten, universiteiten, brancheorganisaties, banken.

De meeste bedrijven zijn actief bij de installatie, beheer en/of onderhoud van WKO-installaties (n=23) en het realiseren van energiebesparing zonder energieprestatiecontract (n=22). Het realiseren van energiebesparing bij bedrijven en/of organisaties in de utiliteit met een energieprestatiecontract wordt door 9 respondenten aangevinkt.

De 27 andere genoemde energiediensten, zijn:

- ✚ Volledige multidisciplinaire en integrale ontzorging beheer en onderhoud en projectenontwerp.
- ✚ Training energiebesparing, energieopwekking, inkoop van overheidsinkopers, via PIANO.
- ✚ Realiseren van verplichtingen en energiebesparing bij bedrijven.
- ✚ Opstellen van energielabels en energieadviezen t.b.v. woningen en utiliteitsbouw.
- ✚ Ontwerpen, realiseren en onderhouden van gasloze, duurzame warmteopwekking voor grootschalige warmtenetten.
- ✚ Monitoring en analyse energiegebruik.
- ✚ Leveren van maatwerkadviezen en energielabels.
- ✚ Juridische diensten.
- ✚ Het leveren van monitoring en optimalisatie op comfort, energie en installaties.
- ✚ Het in kaart brengen van het energiebesparingspotentieel bij utiliteitsgebouwen.
- ✚ EPA-U met maatwerkadvies; EML PIM-studio.
- ✚ Engineering en ontwikkeling van warmtenetten.
- ✚ Energiebesparingsadvies, energielabeling.
- ✚ Energieadvies met betrekking tot energie efficiëntie en lokale (duurzame) opwekking. Daarnaast optimalisatie van organisatie en processen om energiedoelstellingen te behalen.
- ✚ Energieadvies rapporten.
- ✚ Energieadvies.
- ✚ Boringen voor wko installaties, vooral gesloten systemen.
- ✚ Advisering op portefeuilleniveau aan organisatie.
- ✚ Adviseren over verduurzaming.
- ✚ Adviseren over besparingen.
- ✚ Adviesrol van inventarisatie naar plan van aanpak met maatregelpakketten opstellen.
- ✚ Adviesdiensten voor overheden, woningcorporaties en netwerkbedrijven op het gebied van energietransitie en duurzame gebiedsontwikkeling.
- ✚ Adviesdiensten t.b.v. energiediensten.
- ✚ Adviesdiensten in het uitwerken van besparingsmogelijkheden en toezicht op beheer duurzame installaties (WP).
- ✚ Advies: energielabels W+U, maatwerkadviezen U, informatieplicht, EED-audits.
- ✚ Advies om verbruik beter af te stemmen op de productie van de ZonPV installatie.
- ✚ Advies in het kader van de energietransitie, waaronder aquathermie, de business case van warmtenetten, oprichten van energiecoöperaties, organisatieadvies.

Aan de respondenten die aangaven energiediensten te leveren, is ook gevraagd in welke markt men in 2019 voornamelijk actief was: bestaande bouw, nieuwbouw, woningbouw of utiliteit? Tabel 3.4 laat de gecombineerde resultaten zien.

Tabel 3.4 Voor welke gebouwen werkt men?

Het type gebouwen waarvoor men werkt							
Soort bedrijf	I: Nieuwbouw en Utiliteitsbouw	II: Bestaande bouw en Utiliteitsbouw	III: Nieuwbouw en Woningbouw	IV: Bestaande bouw en Woningbouw	V: 50-50% Nieuwbouw en bestaande bouw ; Woningbouw	VI: 50-50% Nieuwbouw, bestaande bouw; Utiliteitsbouw	N=
Adviesbureau	0%	52%	25%	75%	0%	33%	23
Installatiebureau	100%	44%	75%	25%	100%	56%	26
Opdrachtgever of andere stakeholder	0%	4%	0%	0%	0%	11%	2
N=	4	25	4	8	1	9	51

Bron: Leids Onderzoekskollektief, 2020

Het blijkt dat de meeste bedrijven actief zijn in de bestaande utiliteitsbouw (n=25).

Aan de respondenten is ook gevraagd of de energiedienstverlening in 2019 de hoofdactiviteit was van het bedrijf of een nevenactiviteit? Tabel 3.5 laat de resultaten zien.

Tabel 3.5 Was energiedienstverlening de hoofdactiviteit van uw bedrijf?

Was energiedienstverlening vorig jaar, in 2019, de hoofdbezigheid van uw bedrijf?

Soort bedrijf	Hoofdactiviteit	Belangrijke nevenactiviteit	Onbelangrijke nevenactiviteit	N=
Adviesbureau	58%	42%	0%	24
Installatiebureau	58%	34%	8%	26
Opdrachtgever of andere stakeholder	50%	50%	0%	2
N=	30	20	2	52

Bron: Leids OnderzoeksCollectief, 2020

Voor meer dan de helft van de deelnemende bedrijven (n=30) was het leveren van energiediensten de hoofdactiviteit.

Tenslotte is aan de advies- en installatiebureaus gevraagd hoeveel werknemers vorig jaar, in 2019, actief waren met het leveren van energiediensten. Tabel 3.6 laat de resultaten zien.

Tabel 3.6 Aantal werknemers in dienst.

Aantal werknemers in dienst

Soort bedrijf	1 tot 10 wp	10 tot 50 wp	50 tot 100 wp	meer dan 100 wp	N=
Adviesbureau	79%	13%	8%	0%	24
Installatiebureau	35%	31%	19%	15%	26
N=	28	11	7	4	50

Bron: Leids OnderzoeksCollectief, 2020

Meer dan de helft van de deelnemende bedrijven (n=28) zijn kleine bedrijven. Verder blijkt dat de installatiebureaus over het algemeen groter zijn dan de adviesbureaus.

4. Energiecontracten

Van de 52 bedrijven die in 2019 energiediensten leverden, gaven 26 respondenten aan (50%) dat hun bedrijf vorig jaar een energiecontract had afgesloten op het gebied van de energiedienstverlening.

Welke en hoeveel energiecontracten heeft men afgesloten?

In tabel 4.1 staat een overzicht van het soort energiecontracten dat men heeft afgesloten en het aantal daarvan. Het blijkt dat men vooral contracten voor bestaande installaties heeft afgesloten. Klassieke energieprestatiecontracten komen sporadisch voor.

Tabel 4.1 Welke contracten en hoeveel heeft men er in 2019 afgesloten?

Welke contracten afgesloten?	Hoeveel contracten afgesloten?						
				Ondergrens	Midden	Bovengrens	N=
Een of meerdere DBMO- of DMO-contracten voor nieuwe energiezuinige maatregelen ?	14	54%		4	7	10	11
Andere contracten voor nieuwe energiezuinige maatregelen?	11	42%		22	25	29	10
Een of meerdere contracten voor bestaande installaties?	19	73%		4	7	10	18
Een of meerdere klassieke Energieprestatiecontracten?	2	8%		1	1	1	1
Andere dan de hiervoor genoemde contracten voor energiediensten?	6	23%		9	15	20	5
N=	26		Samen	40		70	

Bron: Leids OnderzoeksKollectief, 2020

Om een schatting te maken van het gemiddeld aantal DBMO-contracten die de 11 respondenten hebben afgesloten, is de volgende systematiek gevolgd: van elk interval is steeds het midden gebruikt (bijvoorbeeld "tussen 1 en 5 contracten" wordt 3 contracten) en van het laatste interval ("meer dan 20 contracten") is 30 contracten als fictief middelpunt genomen. Het resultaat van deze berekening is 7 DBMO-contracten (zie de bovenste regel in de kolom *midden* van tabel 4.1).

Door van elk aantal ook een ondergrens en bovengrens te berekenen, waarbij van het laatste interval ("meer dan 20 contracten") als ondergrens 20 contracten en als bovengrens 40 contracten is genomen, is een interval te berekenen van het gemiddeld aantal DBMO-contracten die 11 respondenten in 2019 hebben afgesloten. Dit interval strekt zich uit van 4 tot en met 10.

Dezelfde berekening is toegepast voor de contractvormen voor nieuwe zuinige maatregelen,⁴ voor bestaande installaties, EPC en andere energiecontracten. Gezamenlijk hebben de 26 respondenten in 2019 naar schatting tussen de 40 en 70 contracten afgesloten.

⁴ Eén respondent gaf aan 150 contracten voor nieuwe energiezuinige maatregelen te hebben afgesloten. Dit aantal is in de berekening meegenomen.

Gemiddelde looptijd van de contracten

Een vergelijkbare procedure is gevolgd bij de vraag wat de gemiddelde looptijd is van de afgesloten contracten in 2019. In tabel 4.2 staat een overzicht.

Tabel 4.2 De gemiddelde looptijd van de afgesloten contracten in 2019.

Looptijd contracten (in jaren)				
	Ondergrens	Midden	Bovengrens	N=
Een of meerdere DBMO- of DMO-contracten voor nieuwe energiezuinige maatregelen ?	7	10	13	13
Andere contracten voor nieuwe energiezuinige maatregelen?	5	7	9	8
Een of meerdere contracten voor bestaande installaties?	3	6	8	16
Een of meerdere klassieke Energieprestatiecontracten?	10	10	10	1
Andere dan de hiervoor genoemde contracten voor energiediensten?	1	2	4	3
Gemiddelde looptijd:	5		9	

Bron: Leids OnderzoeksKollectief, 2020

Om een schatting te maken van de gemiddelde looptijd van de afgesloten DBMO-contracten is de volgende systematiek gevolgd: van elk interval is steeds het midden gebruikt (bijvoorbeeld "tussen 1 en 5 jaar" wordt 3 jaar) en van het laatste interval ("meer dan 10 jaar") is 15 jaar als fictief middelpunt genomen. Het resultaat van deze berekening is dat de afgesloten DBMO-contracten een gemiddelde looptijd hebben van (afgerond) 10 jaar (zie de bovenste regel in de kolom *midden* van tabel 4.2). Dit aantal is gebaseerd op de antwoorden van 13 respondenten.

Door van elke looptijd een ondergrens en bovengrens te berekenen, waarbij van het laatste interval ("meer dan 10 jaar") als ondergrens 10 jaar en als bovengrens 20 jaar is genomen, is een interval te berekenen van de gemiddelde looptijd van de afgesloten DBMO-contracten in 2019 volgens 13 respondenten. Dit interval strekt zich van 7 tot en met 13 jaar.

Dezelfde berekening is toegepast voor andere contracten voor nieuwe zuinige maatregelen, voor bestaande installaties, EPC en andere energiecontracten. Gezamenlijk hebben de 41 afgesloten energiecontracten in 2019 een looptijd die ligt tussen 5 en 9 jaar.

Gemiddelde omvang van de contracten

Aan de respondenten is ook gevraagd om een schatting te geven van de gemiddelde financiële omvang van de afgesloten energiecontracten in 2019. In tabel 4.3 staat een overzicht.

Tabel 4.3 De gemiddelde omvang van de afgesloten contracten in 2019.

Omvang contracten (in euro's)				
	Ondergrens	Midden	Bovengrens	N=
Een of meerdere DBMO- of DMO-contracten voor nieuwe energiezuinige maatregelen ?	1.300.000	2.300.000	3.300.000	10
Andere contracten voor nieuwe energiezuinige maatregelen?	350.000	900.000	1.500.000	8
Een of meerdere contracten voor bestaande installaties?	500.000	900.000	1.400.000	17
Een of meerdere klassieke Energieprestatiecontracten?	1.000.000	3.000.000	5.000.000	1
Andere dan de hiervoor genoemde contracten voor energiediensten?	1.000.000	1.600.000	2.200.000	5
Gemiddelde omvang:	800.000		2.500.000	

Bron: Leids OnderzoeksKollectief, 2020

Om een schatting te maken van de gemiddelde financiële omvang van de afgesloten DBMO-contracten is dezelfde systematiek gevolgd als hiervoor: van elk interval is steeds het midden gebruikt (bijvoorbeeld "tussen €200.000 en €500.000" wordt €350.000) en van het laatste interval ("meer dan €5.000.000") is €7.500.000 als fictief middelpunt genomen. Het resultaat van deze exercitie is dat de afgesloten DBMO-contracten een gemiddelde omvang hebben van (afgerond) €2.300.000 (zie de kolom *midden* in tabel 4.3). Dit aantal is gebaseerd op de antwoorden van 10 respondenten.

Door van elk contract een ondergrens en bovengrens te berekenen, waarbij van het laatste interval ("meer dan €5.000.000") als ondergrens €5.000.000 en als bovengrens €10.000.000 is genomen, is een interval te berekenen van de gemiddelde omvang van de afgesloten DBMO-contracten volgens 10 respondenten. Dit interval strekt zich voor de DBMO-contracten uit van €1.300.000 tot en met €3.300.000.

Gezamenlijk hebben de 41 afgesloten energiecontracten in 2019 een omvang die ligt tussen €800.000 en €2.500.000.

5. Opdrachtgevers

Aan de respondenten die aangaven dat hun bedrijf nu of in het recente verleden energiediensten hebben geleverd (n=52) is gevraagd aan te geven voor welke klanten men in 2019 werkte en op wat voor soort gebouwen of objecten de energiedienstverlening betrekking had. In tabel 5.1 staan de uitkomsten van beide vragen vermeld.

Tabel 5.1 Voor welke klanten werkte uw bedrijf in 2019 en op wat soort gebouwen of objecten had de energiedienstverlening betrekking?

Klanten		Gebouwen of objecten	
Bedrijven	81%	Kantoren (commercieel)	77%
Gemeenten	58%	Overheidskantoren en -gebouwen	54%
Projectontwikkelaars en/of aannemers	50%	Woningen	54%
Woningbouwcorporaties	44%	Lager- en voortgezet onderwijs	52%
Lager- en voortgezet onderwijs	40%	Bedrijfshallen	52%
Mbo, Hbo, Universiteit	37%	Mbo/Hbo/Universiteit	46%
Ziekenhuizen	27%	Sportgebouwen	40%
Verpleeg- en andere zorginstellingen	27%	Verpleeg- en andere zorginstellingen	35%
Rijksoverheid	25%	Ziekenhuizen	27%
Provincie	15%	Straatverlichting	0%
Anders	8%	Anders	12%
N=	52	N=	52

Bron: Leids OnderzoeksKollectief, 2020

Als *andere klanten* (8%) werden particulieren genoemd. Bij *andere gebouwen of objecten* (12%) kwamen naar voren: zonneweides, winkels, schouwburgen, datacentra, clubhuizen en maneges.

Het blijkt dat de helft of meer van de 52 respondenten vooral actief was voor bedrijven, gemeenten en projectontwikkelaars en/of aannemers. De gebouwen waarop de energiedienstverlening betrekking had waren voornamelijk commerciële kantoren, overheidskantoren en -gebouwen, woningen, het lager- en voortgezet onderwijs en bedrijfshallen.

Gemiddeld waren de 52 respondenten voor 4 verschillende klanten actief en had hun energiedienstverlening betrekking op 5 soorten gebouwen en/of objecten.

Wanneer we kijken naar combinaties van klanten, zien we het volgende:

- ✚ 33 van de 52 bedrijven hebben als klant de overheid (rijksoverheid, provincie en gemeente). Hiervan werkt 39% voor twee of drie van deze overheidsklanten en 48% alleen voor de gemeente.
- ✚ 27 van de 52 bedrijven hebben als klant onderwijsinstellingen (lager- en voortgezet onderwijs, Mbo, Hbo of universiteiten). Hiervan werkt 48% voor beide klanten en 52% voor een van beide soorten onderwijs.
- ✚ 22 van de 52 bedrijven hebben als klant een zorginstelling (ziekenhuizen en verpleeg- en andere zorginstellingen). Hiervan werkt 27% voor beide klanten en 73% voor een van de soorten zorginstellingen.

- Tot slot, 47 van de 52 bedrijven hebben als klant een particuliere instelling (woningbouwcorporatie, bedrijven en projectontwikkelaars en/of aannemers). Hiervan werkt 68% voor een combinatie van deze drie klanten en 32% voor een van de drie klanten.

Naast de vraag op wat voor soort gebouwen of objecten de energiedienstverlening vorig jaar betrekking had, is ook gevraagd om hoeveel gebouwen of objecten het in 2019 ging. Tabel 5.2 laat de resultaten zien.

Tabel 5.2 Kunt u aangeven om hoeveel gebouwen of objecten het ging in 2019 (in totaal)?

	Tussen:	Aantal	Relatief	
Om hoeveel gebouwen of objecten ging het in 2019?	1 en 10	8	15%	
	10 en 25	8	15%	
	25 en 50	7	13%	
	50 en 75	1	2%	
	75 en 100	4	8%	
	100 en 150	4	8%	
	150 en 200	3	6%	
	meer dan 200	9	17%	
	Weet niet	8	15%	
	Schatting			325
	N=	52		

Bron: Leids OnderzoeksKollectief, 2020

In tabel 5.2 is aan de hand van de gegeven antwoorden een schatting gemaakt van het aantal gebouwen of objecten waarom het ging in 2019. Hierbij is de volgende systematiek gevolgd: van elk interval is het midden gebruikt (bijvoorbeeld "tussen 100 en 150 gebouwen" wordt 125 gebouwen) en van het laatste interval ("meer dan 200 gebouwen") is 300 gebouwen als fictief middelpunt genomen. Het resultaat van deze berekening is (afgerond) 325 gebouwen en objecten.⁵ Dit aantal is gebaseerd op de antwoorden van 44 respondenten.

Door van elk interval ook de ondergrens en bovengrens te berekenen, waarbij van het laatste interval als ondergrens 200 gebouwen en als bovengrens 400 gebouwen is genomen, is een interval berekend van het aantal gebouwen waarop de energiedienstverlening volgens 44 respondenten in 2019 betrekking had. Dit interval strekt zich uit van (afgerond) 300 tot en met 350 gebouwen en objecten.

⁵ Een respondent gaf aan dat hij ongeveer 10.000 zonnepanelen had geïnstalleerd. Dit aantal is in de berekening meegenomen.

6. Marktentwikkeling

Aan alle respondenten is gevraagd aan te geven hoeveel zicht men had op de markt van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie in Nederland. 84% van de respondenten gaf aan hier een goed tot redelijk zicht op te hebben, 13% gaf aan hierop enigszins zicht te hebben terwijl 3% aangaf hierop geen zicht te hebben.

Aan degenen die aangeven enigszins, redelijk of een goed zicht te hebben op de markt van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie in Nederland is gevraagd aan te geven wat men van de marktentwikkeling vindt.

Tabel 6.1 Wat men vindt van de marktentwikkeling in Nederland en in hoeverre men zicht heeft op deze markt?

Wat vindt u van de marktentwikkeling in Nederland op het gebied van energiebesparing en de gebouwgebonden duurzame energie?					
		<i>Ik ben over het algemeen positief gestemd</i>	<i>Ik ben positief gestemd, maar alleen voor bepaalde segmenten</i>	<i>Ik ben over het algemeen negatief gestemd</i>	N=
<i>In hoeverre heeft u zicht op de markt van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie?</i>	<i>Goed zicht</i>	39%	43%	18%	28
	<i>Redelijk zicht</i>	56%	24%	20%	25
	<i>Enigszins zicht</i>	63%	25%	13%	8
	<i>Allen</i>	49%	33%	18%	61

Bron: Leids OnderzoeksCollectief, 2020

Uit tabel 6.1. blijkt dat bijna de helft van respondenten die deze twee vragen beantwoord heeft, over het algemeen positief gestemd over de marktentwikkeling in Nederland (49%). Een derde van de respondenten geeft aan alleen voor bepaalde segmenten positief gestemd te zijn en 18% is negatief gestemd. Het valt op dat hoe beter het zicht is dat men zegt te hebben, hoe minder vaak men over het algemeen positief is gestemd over de marktentwikkeling.

Uiteraard is aan alle respondenten om een toelichting gevraagd. Van de 30 respondenten die aangaven over het algemeen positief gestemd te zijn, gaven 17 de volgende toelichting:

1. Duurzaamheid en energieprestaties spelen steeds meer een rol. Opdrachtgevers staan hier vaker voor open of willen dit zelf meer en meer zonder dat ze overtuigd hoeven te worden.
2. Er is steeds meer bewustwording en bereidheid hier geld voor te reserveren. Ook zijn er meer eisen om te moeten verduurzamen.
3. Er komen steeds betere technieken beschikbaar voor de realisatie van een geheel emissievrije-energievoorziening en dat stemt mij zeer positief. Wel zijn er nog een aantal 'hobbels' te nemen en daar draag ik graag aan bij. Het einddoel dat ik voor ogen heb is een samenleving met betaalbare energie voor iedereen zonder enige vorm van milieuverontreiniging.
4. Er vindt een verschuiving plaats bij de klanten van onwetendheid qua impact op het milieu naar bewustwording. De grote vraag is nu meer "hoe" gaan we verduurzamen en minder "moet" ik gaan verduurzamen.
5. Het verduurzamen van gebouwen krijgt steeds meer aandacht.
6. Ik merk dat er meer gebeurt bij gemeenten, banken, woningeigenaren.
7. Ik vind het tempo nog te laag. En met name het uitblijven van een systeem van gebouwgebonden financiering, welke een behoorlijke stimulans kan zijn voor energiebesparing.
8. Ik zie dat er buiten mijn eigen vakgebied op allerlei vlakken wordt nagedacht over energiebesparing en dat dit ook daadwerkelijk wordt gerealiseerd. In mijn beleving loopt Nederland daarin ver voorop ten opzichte van de ons omringende landen.
9. Ik zie dat particulieren, bedrijven en overheden hun verantwoordelijkheid nemen.

10. Organisaties waar wij werkzaamheden voor verrichten zetten zich in voor duurzaamheid en in veel gevallen ook voor gasloos en energie neutraal!
11. SDE+ is een gezond mechanisme dat ook zekerheid biedt om investeringen te doen. SDE++ is minder aantrekkelijk maar laten we afwachten na de eerste ronde.
12. Steeds meer mensen en bedrijven nemen verduurzamingsmaatregelen op in hun meerjarenonderhouds-plannen.
13. Verwachting van gestage groei van de markt.
14. Vrijblijvendheid is eraf en mensen raken bewust van de voordelen (kosten, comfort, productiviteit, waardeontwikkeling, etc.).
15. We hebben de EML geactualiseerd in 2018; deze bevatten voor >75% gebouwgebonden maatregelen. De marktontwikkeling is dat gasloos en CO2 neutraal geen technisch probleem is. De implementatie laat echter wel te wensen over.
16. We hebben tot en met 2023 voldoende werk in het realiseren van nieuwe systemen en een onderhoudsportefeuille waarvan >50% contracten zijn met een looptijd die nog 10 tot 20 jaar voort duurt.
17. Wij ontwerpen en plaatsen bodemcollectors voor gesloten bodemenergiesystemen. Deze duurzame vorm van energie heeft een behoorlijk boost gekregen door het besluit om nieuwbouw gasloos uit te voeren.

Van de 20 respondenten die alleen positief gestemd waren voor specifieke segmenten, gaven 16 de volgende toelichting:

1. Verwarmen, koelen en ventileren. Automatiseren kan steeds beter, maar wordt extreem duur, waardoor het positieve effect van meer meten verdwijnt. Gebruik de ISSO-15 meer met de daarin genoemde ISSO's en zorg dat het verbruik daalt door beter ingeregelde installaties in relatie tot de bouwfysica en pak dat aan als er gebreken zijn middels de NEN2767 /RVB-BOEI en de energiemaatregelenlijst of de EDAB-lijst uit RVB-BOEI en zorg dat je daarmee een goede MJOP krijgt om financiële middelen vrij te spelen op natuurlijke momenten en het comfort te verhogen.
2. PV-panelen, warmtepompinstallaties.
3. Overheidsgebouwen en sportgebouwen.
4. Overheid.
5. Ontwikkeling van gasloos en energielabeling utiliteit.
6. Nieuwbouw woningbouw en utiliteit.
7. Nieuwbouw woningbouw.
8. Maatschappelijk vastgoed, utiliteitsgebouwen van bedrijven die niet door de Corona-crisis geraakt zijn, woningcorporaties.
9. Kantoren.
10. Kantoren.
11. Het wordt steeds concreter en blijft gelukkig minder in de visie-sfeer hangen.
12. Het gaat erom dat bedrijven en instellingen overgaan tot actie. D.m.v. diverse prikkels zie ik dat nu ook gebeuren. Voorbeelden: EML, verplicht energielabel C, EIA subsidie (bv code 210000). De EML is naar mijn idee nog te veel een papieren exercitie. Wat mij betreft geeft een maatwerkadvies meer duidelijkheid.
13. Gebouwde omgeving kantoren kennen natuurlijk een label C verplichting waardoor zaken in werking worden gezet.
14. Componenten bij gebouwgebonden installaties worden steeds duurzamer en energiezuiniger. Mooie ontwikkeling, maar het is dan wel de kunst om deze op juiste wijze in te zetten. Duurzaamheid en comfortverbetering bijten elkaar nog wel eens. Wij vinden hier een balans in.
15. Commercieel vastgoed, corporatiebezit.
16. Bodemenergie gekoppeld aan warmtepompen.

Van de 11 respondenten die negatief gestemd waren over de marktontwikkeling, gaven 10 de volgende toelichting:

1. Onduidelijk doel en richting voor eigenaren, onvoldoende bekendheid met energiediensten. Er is geen sense of urgency, onvoldoende kennis bij opdrachtgevers om significante verduurzaming in de gebouwde omgeving mogelijk te maken, zelfs de vraag stellen is onvoldoende geborgd in organisaties.
2. Naar mijn mening moet de overheid meer faciliterend optreden, dit kan door ontmoedigen van niet-duurzame oplossingen, stellen van hogere eisen met betrekking tot duurzaamheid, betere regulatie van vrije EU-ETS certificaten enz. De huidige regelingen zijn te ruim en/of te vrijblijvend.
3. Het tempo is erg laag. De focus ligt op de korte termijn. Samenwerking in de keten komt onvoldoende van de grond.
4. Er wordt veel te veel gesproken maar te weinig concreet door gepakt, het duurt allemaal veel te lang.
5. Gaat te langzaam.

6. Er wordt veel over gepraat, maar weinig geïnvesteerd.
7. Door het zwakke overheidsbeleid in deze wordt in Nederland met name gekozen voor eenvoudige snelle oplossingen als het installeren van PV-panelen om aan de overheidsseisen te voldoen. Er wordt niet gekozen om structurele veranderingen in gebouwen door te voeren door eigenaren die een significante besparing opleveren. Al dan niet gegarandeerd middels een Energieprestatiecontract. Hierdoor blijven alle nationale duurzaamheidsoelstellingen achter. En ontstaat er geen levensvatbare (duurzame) energie-industrie.
8. Door de ontstane situatie t.g.v. Corona blokkeert de overheid en stopt de prikkel voor bedrijven om aan de weg te timmeren o.g.v. energiebesparing. De beschikbare budgetten worden door de bedrijven onnodig geblokkeerd waardoor de energieadviseurs en installateurs zonder werk komen te zitten. Mijn oproep aan de overheid is dan ook: laat de rijdende trein van verplichte energiebesparing c.q. CO2-belastingheffing niet vertragen en zet de maatschappij aan om beter uit de crisis te komen door in te blijven zetten op kostenbesparing i.c.m. terugdringen milieubelasting d.m.v. structurele maatregelen en maatschappelijk besef. Stimuleer het bedrijfsleven daarbij financieel c.q. d.m.v. belastingvoordeel. De vaart er in houden! Doorpakken is geboden. Kwestie van doen!
9. De sector is niet in staat om voldoende op te schalen om de klimaatdoelstellingen te halen. Ook is de sector niet in staat om een kostenreductie te realiseren die nodig is om tegen acceptabele maatschappelijke kosten de klimaatdoelstellingen te halen. Tot slot is het niet aannemelijk dat er veel politieke prioriteit blijft voor de verduurzaming van de gebouwde omgeving omdat het relatief gezien de klimaatmaattafel is die het minste levert aan CO2-besparing maar wel veruit het meeste kost. Bij de eerstvolgende crisis wordt op dit deel van het klimaatbeleid het eerst bezuinigd.
10. De financiële prikkel voor echte veranderingen op het gebied van duurzaamheid ontbreekt nog voor het bedrijfsleven. Duurzaamheid wordt voor twee redenen toegepast: 1. indien het voor het betreffende bedrijf financieel interessant is omdat het de corebusiness raakt en het imago versterkt; 2. Wanneer het vanuit wet- en regelgeving wordt opgelegd.

In tabel 6.2 zijn de uitkomsten van deze vraag uitgesplitst naar drie karakteristieken van de deelnemende bedrijven namelijk:

- *Het soort bedrijf dat men heeft.*
- *De gebouwen waarvoor men meestal werkt (utiliteitsbouw of woningbouw).*
- *Het aantal werknemers dat in 2019 actief was met energiedienstverlening.*

Tabel 6.2 Wat vindt men van de marktontwikkeling in Nederland? Onderscheiden naar het soort bedrijf, de gebouwen waarvoor men werk en de grootte van het bedrijf.

Wat vindt u van de marktontwikkeling in Nederland op het gebied van energiebesparing en de gebouwgebonden duurzame energie?

		<i>Ik ben over het algemeen positief gestemd</i>	<i>Ik ben over het algemeen negatief gestemd</i>
<i>Soort bedrijf</i>	<i>Adviesbureau</i>	48%	19%
	<i>Installatiebureau</i>	54%	15%
	<i>Opdrachtgever of stakeholder</i>	38%	25%
<i>Het soort gebouwen waarvoor men werkt</i>	<i>Utiliteitsbouw</i>	44%	17%
	<i>Woningbouw</i>	60%	13%
<i>Aantal werknemers in dienst</i>	<i>1 tot 10 wp</i>	43%	14%
	<i>10 tot 50 wp</i>	73%	9%
	<i>50 tot 100 wp</i>	33%	33%
	<i>meer dan 100 wp</i>	60%	20%
<i>Allen</i>		49%	18%

Bron: Leids Onderzoekskollectief, 2020

Omdat het in deze enquête om kleine aantallen gaat, zijn geen van de geconstateerde verschillen statistisch significant. Wel zijn er enkele opvallende uitkomsten te zien (rood gearceerd in tabel 6.2). Zo zijn bedrijven die zelf installeren en beheren het meest positief gestemd over de marktontwikkeling. Opdrachtgevers zijn daarentegen het meest negatief gestemd over de marktontwikkeling. Bedrijven die werken voor de woningbouw zijn positiever gestemd over de marktontwikkeling dan bedrijven die werkzaam in de utiliteit. Tot slot zijn de middelgrote bedrijven (met 10 tot 50 werkzame personen in dienst) het meest positief gestemd over de marktontwikkeling op het gebied van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie.

7. Knelpunten verwerven overheidsopdrachten

Aan de 36 respondenten die aangaven weleens knelpunten te ervaren bij het verwerven van overheidsopdrachten op het gebied van energiebesparing (vaak en regelmatig 21; soms en zelden 15) is gevraagd om aan te geven welke drie van acht knelpunten hierbij de belangrijkste zijn. In de vraag werden acht mogelijke knelpunten (steeds in random volgorde) aan de respondenten aangeboden, te weten:

1. Een gebrek aan kennis over het energieverbruik van het maatschappelijk vastgoed
2. Weerstand tegen uitbesteden, vooral bij vastgoedafdelingen van overheidsinstanties
3. Er is te weinig vertrouwen tussen opdrachtgever en opdrachtnemer
4. Er is een te strikte wet- en regelgeving rond overheidsopdrachten
5. De overheid levert niet-aantrekkelijke contracten
6. Bij overheidsopdrachten is er een te hoog risico voor de opdrachtnemer
7. De transactiekosten om een overheidsopdracht te verwerven zijn te hoog
8. Het duurt erg lang om een overheidsopdracht te verwerven

In tabel 7.1 staan de resultaten vermeld.⁶

Tabel 7.1 Welke knelpunten ervaart uw bedrijf bij het verwerven van overheidsopdrachten op het gebied van energiebesparing?

7. De transactiekosten om een overheidsopdracht te verwerven zijn te hoog	44%
2. Weerstand tegen uitbesteden, vooral bij vastgoedafdelingen van overheidsinstanties	26%
6. Bij overheidsopdrachten is er een te hoog risico voor de opdrachtnemer	26%
1. Een gebrek aan kennis over het energieverbruik van het maatschappelijk vastgoed	24%
4. Er is een te strikte wet- en regelgeving rond overheidsopdrachten	21%
5. De overheid levert niet-aantrekkelijke contracten	21%
3. Er is te weinig vertrouwen tussen opdrachtgever en opdrachtnemer	18%
8. Het duurt erg lang om een overheidsopdracht te verwerven	15%
N=	34

Bron: Leids OnderzoeksCollectief, 2020

Het belangrijkste knelpunt dat bedrijven ondervinden bij het verwerven van overheidsopdrachten, zijn de te hoge transactiekosten om zo'n opdracht te verwerven (46%). Verder geeft iets meer dan een kwart van de respondenten, die deze vraag beantwoord heeft, aan dat er een te hoog risico voor de opdrachtnemer is bij overheidsopdrachten en dat er weerstand tegen uitbesteden is bij de vastgoedafdelingen van overheidsinstanties. Ook het gebrek aan kennis over het energieverbruik van het maatschappelijk vastgoed vindt bijna een kwart van de respondenten een knelpunt. Anderzijds vindt men de tijd die het duurt om een overheidsopdracht te verwerven het minst knellend.

Door 16 respondenten werden ook nog ander knelpunt gegeven, namelijk:

1. *We ontwikkelen onze eigen technologie die een veel hoger rendement, betrouwbaarheid en levensduur heeft dan de standaard besparende technologie. De overheid geeft enerzijds aan hier interesse in te hebben, maar zodra blijkt dat wij dan de enigen zijn die dergelijke rendementen en kwaliteit kunnen leveren, haakt men af omdat dit dan niet goed aanbesteed kan worden. Men kiest dus bewust voor middelmatige kwaliteit, omdat die door iedereen geleverd kan worden. Doordat de overheid krampachtig vast houdt aan de noodzaak tot aanbesteden, speelt zij als inkopende partij nauwelijks tot geen rol in het stimuleren van innovatie. In de aanbestedingen die worden uitgeschreven geldt vrijwel altijd het principe van "economisch meest voordelige inschrijving", wat kan worden vertaald als "laagste prijs".*

⁶ 2 van de 36 respondenten hebben deze vraag niet beantwoord waardoor het aantal afneemt van 36 naar 34.

De kwaliteit kan vaak nauwelijks worden beoordeeld, omdat de beoordelaars te weinig specialistische kennis hebben van de technologie.

2. *Te weinig kennis aanwezig.*
3. *Te weinig kansen voor midden- en kleinbedrijf door hoge kosten, en voorkeurspositie voor grote bedrijven. Dit komt de dynamiek rondom de uitbestedingen niet ten goede en ik vraag me af in hoeverre de oplossing hiermee tegemoet komt aan de doelstellingen van de overheid en de gekozen partij uitdaagt om te innoveren.*
4. *Te grote omvang van projecten of te veel vakdisciplines gevraagd in een uitvraag, daardoor hoge instapdrempel voor kleine bedrijven.*
5. *Overheden willen opdrachten graag zelf uitvoeren ondanks dat soms juiste kennis ontbreekt wat tot minder goede processen leidt en waardoor minder opdrachten op de markt komen. Ook zie je grote bedrijven met veel communicatie en acquisitiemiddelen opdrachten binnen bluffen en daar junior betoegers op zetten die het vak nog niet kennen. Als kleine markt partij is daartegen moeilijk concurreren. Het moet gaan over de adviseur die het werk doet en niet het bedrijf. De aanbestedingskaders zorgen er vaak voor dat de kleine inhoudelijke adviseurs het afleggen tegen de namen van de bedrijven. Maar er wordt niet gekeken naar inhoudelijkheid.*
6. *Opdrachten van overheid komen alleen terecht bij de bestaande, grote bedrijven. Aanbestedingsproces en afvinklijstjes zijn belangrijker dan de feitelijke prestaties. Het aantal opdrachten van de overheid waar daadwerkelijk wordt gekeken wat de besparingen zijn geweest na een paar jaar, is op één hand te tellen. Niet meer relevant lijkt het wel nadat de besteding heeft plaats gevonden.*
7. *Mensen die vóór zijn, hebben moeite projecten door te zetten maar 'iedereen' met een klein bezwaar of andere mening heeft directe toegang tot een 'stopknop'. Die disbalans klopt niet (zou veel meer de andere kant op moeten).*
8. *Kip-ei verhaal. Je moet referenties hebben om aan te mogen bieden, maar zonder opdrachten krijg je geen referenties.*
9. *Ik begrijp dat overheidsopdrachten aanbesteed moeten worden, maar ik heb bezwaar tegen de manier van aanbesteden. Het zijn veelal dezelfde partijen die in aanmerking komen omdat steeds naar dezelfde referenties en plannen van aanpak worden gevraagd. Innovatief zijn betekent ook dat je moet durven van bekende paden af te gaan. Betrek eens een andere partij die ervaring heeft in een andere sector. Als ik energiebesparing kan realiseren in de zorg, dan kan ik dat ook in het onderwijs. Deze sectoren zijn echt niet zo verschillend.*
10. *Het lukt de overheid bij aanbestedingen nog niet om nadruk op kwaliteit te leggen waardoor het accent telkens weer op prijs ligt. Door de voorwaarden worden grote bedrijven bevoordeeld boven (samenwerkingsverbanden van) kleinere bedrijven.*
11. *Europese aanbesteding.*
12. *Er komen een minimaal aantal overheidsopdrachten op de markt. De overheid vervult hierdoor niet echt een voortrekkersrol.*
13. *Er is een heel strikte wet- en regelgeving enerzijds waardoor de inertie in projecten afneemt. De energie om deel te kunnen nemen is enorm waardoor het voor 'kleinere' bedrijven vaak niet opportuun is om hieraan mee te doen. Een eenvoudiger, lichter aankoopproces zou volgens mij ten goede komen aan de concurrentie strijd en uiteindelijk ook aan de aangeboden oplossing voor de overheid. En dit gaat ook tot veel sneller resultaat leiden zowel qua proces als qua oplevering.*
14. *Energiereductie heeft in de contracten een te lage prioriteit, m.a.w. men heeft er geen (onvoldoende) geld voor over. Echte energiebesparing (gemeten op de hoofdmeter) is niet eenvoudig, een integrale aanpak is noodzakelijk en daardoor niet goedkoop. Een zuiniger label verkrijgen door bijv. een klein aantal PV-panelen te monteren moet niet het doel zijn. Gebouwen verplichten naar werkelijke reductie energie (gemeten op de hoofdmeter) te gaan.*
15. *Als adviseur lopen we hooguit wel eens tegen de situatie aan dat een opdracht wordt aanbesteed, maar de indruk ontstaat dat de beoogde winnaar al vooraf vast staat. Dit is met name het geval bij meervoudig onderhandse aanbestedingen en heeft niet specifiek iets te maken met opdrachten op het gebied van energiebesparing.*
16. *Aanbestedingsprocedures te omslachtig.*

In tabel 7.2 zijn de uitkomsten van de vraag wat men de belangrijkste knelpunten vindt, uitgesplitst naar de vraag of men vaak of zelden knelpunten ervaart bij het verwerven van overheidsopdrachten.

Tabel 7.2 Welke knelpunten ervaart uw bedrijf bij het verwerven van overheidsopdrachten op het gebied van energiebesparing? Onderscheiden naar de frequentie dat men op dit gebied knelpunten ervaart.*

	In hoeverre ervaart uw bedrijf wel eens knelpunten?	
	Vaak / Regelmatig	Soms / Zelden
1. Een gebrek aan kennis over het energieverbruik van het maatschappelijk vastgoed	2	7
2. Weerstand tegen uitbesteden, vooral bij vastgoedafdelingen van overheidsinstanties	3	4
3. Er is te weinig vertrouwen tussen opdrachtgever en opdrachtnemer	7	4
4. Er is een te strikte wet- en regelgeving rond overheidsopdrachten	4	4
5. De overheid levert niet-aantrekkelijke contracten	7	3
6. Bij overheidsopdrachten is er een te hoog risico voor de opdrachtnemer	4	2
7. De transactiekosten om een overheidsopdracht te verwerven zijn te hoog	1	1
8. Het duurt erg lang om een overheidsopdracht te verwerven	4	7
N=	20	14

*) De cijfers in de tabel verwijzen naar de rangorde van de knelpunten.

Bron: Leids OnderzoeksKollectief, 2020

Uit tabel 7.2 komt – met uitzondering van het belangrijkste knelpunt - geen grote eensgezindheid naar voren. Respondenten die vaak of regelmatig knelpunten ervaren, geven aan dat een gebrek aan kennis over het energieverbruik van het maatschappelijk vastgoed ook een belangrijk knelpunt vormt, terwijl respondenten die soms of zelden knelpunten ervaren, aangeven dat het hoge risico van overheidsopdrachten een belangrijk knelpunt vormt.

Ook zijn er verschillen tussen de twee groepen wat betreft het minst knellende punt. Degenen die regelmatig of vaak knelpunten ervaren, geven aan dat het niet ligt aan een gebrek aan vertrouwen of niet aantrekkelijke contracten. Degenen die soms knelpunten ervaren geven juist aan dat het niet ligt aan een gebrek aan kennis over het energieverbruik van het maatschappelijk vastgoed of de tijd die het duurt om een opdracht te verwerven.

8. Oplossingsrichtingen bestaande utiliteitsbouw

Aan alle respondenten (ook degenen die bij vraag 1 aangaven dat hun bedrijf geen energiediensten verleenden) is gevraagd om aan te geven welke drie van negen mogelijke oplossingsrichtingen om energiebesparing en verduurzaming te stimuleren in de bestaande utiliteitsbouw in Nederland, gaan werken. In de vraag werden de volgende negen oplossingen (steeds in random volgorde) aan de respondenten voorgelegd:

- ✚ 1. De overheid moet energiebesparing en verduurzaming afdwingen
- ✚ 2. Betere handhaving van de energielabels in de utiliteit
- ✚ 3. Meer subsidie geven aan gebouwen die naar energielabel A willen gaan
- ✚ 4. Vrijstelling van handhaving voor gebouwen met een energieprestatiecontract
- ✚ 5. Ook de betere productiviteit van werknemers (minder ziekteverzuim) communiceren bij afsluiten van energieprestatiecontracten
- ✚ 6. De overheid moet het goede voorbeeld geven met haar maatschappelijk vastgoed
- ✚ 7. Analoog aan België (het Vlaams Energiebedrijf), in Nederland een onafhankelijke facilitator aanstellen om utiliteitsgebouwen te helpen bij het afsluiten van energieprestatiecontracten
- ✚ 8. Het proces om een energieprestatiecontract af te sluiten vereenvoudigen
- ✚ 9. Meer voorlichting, opleidingen en trainingen geven aan eigenaren van gebouwen over het afsluiten van energieprestatiecontracten

In tabel 8.1 staan de resultaten van deze vraag vermeld.

Tabel 8.1 Welke oplossingsrichtingen om energiebesparing en verduurzaming in de bestaande utiliteitsbouw in Nederland te stimuleren, gaan werken volgens u?

6. De overheid moet het goede voorbeeld geven met haar maatschappelijk vastgoed	66%
1. De overheid moet energiebesparing en verduurzaming afdwingen	60%
2. Betere handhaving van de energielabels in de utiliteit	33%
9. Meer voorlichting, opleidingen en trainingen geven aan eigenaren van gebouwen over het afsluiten van energieprestatiecontracten	28%
3. Meer subsidie geven aan gebouwen die naar energielabel A willen gaan	21%
7. Analoog aan België (het Vlaams Energiebedrijf), in Nederland een onafhankelijke facilitator aanstellen om utiliteitsgebouwen te helpen bij het afsluiten van energieprestatiecontracten	12%
8. Het proces om een energieprestatiecontract af te sluiten vereenvoudigen	12%
5. Ook de betere productiviteit van werknemers (minder ziekteverzuim) communiceren bij afsluiten van energieprestatiecontracten	9%
4. Vrijstelling van handhaving voor gebouwen met een energieprestatiecontract	3%
N=	58

Bron: Leids OnderzoeksKollectief, 2020

Uit tabel 8.1 blijkt dat er onder de respondenten een duidelijke voorkeur is voor het goede voorbeeld geven en dwang door de overheid. In beide gevallen vindt een meerderheid van de 58 respondenten dit een goede oplossingsrichting.

Een tweede groep van oplossingen wordt aangevoerd door een betere handhaving van de energielabels in de utiliteit. Een derde van de respondenten vindt dit een mogelijke oplossing. Meer dan een kwart van de respondenten is voor meer voorlichting, opleidingen en training geven over het afsluiten van EPC's en een op de vijf respondenten geeft aan dat volgens hen meer subsidie moet worden gegeven aan gebouwen die naar energielabel A willen gaan.

Het minst aangevinkt is de mogelijke oplossingsrichting om gebouwen met een EPC vrij te stellen van handhaving.

Door 22 van de 58 respondenten werd nog een andere oplossingsrichtingen aangegeven, namelijk:

1. *Het ontbreekt bedrijven vooral aan kennis en inzicht in de technische en financiële mogelijkheden en gerealiseerde waarde (in breedste zin van het woord) van verduurzaming. Hierin zou de overheid meer faciliterend moeten optreden. Bedrijven die energieprestatie willen verbeteren zouden advies/opleiding moeten krijgen. Na het volgen zou een minimale prestatieverbetering moeten worden afgedwongen.*
2. *Maatschappelijk verantwoord werken en wonen is een verplichting.*
3. *Als de overheid handhaaft, ontstaat er vanzelf behoefte in de markt en daarmee ook aanbod. Regelgeving, zoals bijvoorbeeld de EPC voor nieuwbouw is zeer effectief. De systematiek voor energielabels zou ook effectiever kunnen door bijvoorbeeld de rekenmethode voor de EPC (of) BENG ook toe te passen op bestaande gebouwen vanaf een bepaalde grootte. Daarnaast zouden eisen aan het energiegebruik per m², zoals ook in de tuinbouw ingevoerd en gemonitord kunnen worden. Samenvattend moet niet alleen tijdens de bouw, maar ook tijdens het gebruik van gebouwen verantwoording afgelegd gaan worden door bouw- en bedrijfseigenaren. De vrijblijvendheid van energiegebruik moet stoppen. De regelgeving zou op zeer effectieve wijze gecombineerd kunnen worden met financiële prikkels. Dit zou kunnen door de energiebelasting anders in te richten. In plaats van de huidige situatie waarbij de meeste belasting wordt geheven over de eerst kWh 's en m³'s aan energiegebruik (en die nooit bespaard kunnen worden), zou juist het energiegebruik dat boven een bepaalde norm komt heel zwaar belast moeten worden. Hierdoor loont investeren in energiebesparing veel meer. De overheid kan de besparing vervolgens steeds verder opvoeren door de norm steeds verder aan te scherpen, zoals ze dat ook met de EPC heeft gedaan. De norm kan eenvoudig worden bepaald op dezelfde wijze als dit ook in de EPC (of BENG) rekenmodule zit. Hier zitten dan meteen ook alle correcties voor verschillende typen gebouwfuncties in.*
4. *Via bouwvergunningsregels kunnen gebouwen steeds energiezuiniger worden. Een prestatiecontract is een goed middel.*
5. *Door de ontstane situatie (Covid-19) blokkeert de overheid en stopt de prikkel voor bedrijven om aan de weg te timmeren op het gebied van energiebesparing. De beschikbare budgetten worden door de bedrijven onnodig geblokkeerd waardoor de energieadviseurs en installateurs zonder werk komen te zitten. Daarbij komt de beroepsgroep van adviseurs veelal niet in aanmerking voor compensatie of tegemoetkoming. Mijn oproep aan de overheid/bevoegd gezag is dan ook: laat de rijdende trein van verplichte energiebesparing c.q. CO₂ belastingheffing niet vertragen of tot stilstand komen en zet de maatschappij aan om beter uit de crisis te komen door in te blijven zetten op kostenbesparing in combinatie met terugdringen milieubelasting door middel van structurele maatregelen en maatschappelijk besef. Stimuleer het bedrijfsleven daarbij financieel door middel van belastingvoordeel. De vaart er in houden! Doorpakken is geboden.*
6. *Er moet veel meer worden gehandhaafd, bedrijven komen er veel te makkelijk mee weg.*
7. *Gebouwen verplichten naar werkelijke reductie van energie (gemeten op de hoofdmeter) te gaan. Bestaande gebouwen voorzien van continue monitoring en inzetten Duurzaam Beheer en Onderhoud (ISSO) systematiek en daar ook budget voor vrijmaken.*
8. *Het enige wat echt werkt zijn veel hogere energieprijzen. Waarom is de energiebelasting regressief en niet progressief zoals bij loonbelasting? Energie is veel te goedkoop! Al het andere werkt stroperigheid en heel veel overhead in de hand (denk bij overhead aan zaken als labels, prestatiecontracten etc.).*
9. *Gebruik van energie meer belasten. Energiebelasting op met name elektriciteit neemt snel af waardoor de noodzaak voor energie besparen wordt beperkt.*
10. *Energiebesparing loont. Dat mag beter voor het voetlicht worden gebracht. Verplichte maatregelen helpen, maar iets moeten doen verandert de mentaliteit niet. In Friesland werkt men via een onafhankelijk platform aan energiebesparing. Vanuit hier worden diverse projecten geïnitieerd waarbij we laten zien dat het kan en wat het voordeel is. Een verplicht zetje helpt (in elk geval mijn werk) en een positief resultaat laten zien kan werken als een vliegwielt.*
11. *Open standaardisatie van ontwikkeling, financiering, contractering, monitoring en beheer van EPC-projecten, waar alle gekwalificeerde marktpartijen aan kunnen meewerken.*
12. *Geduld. Energiemaatregelen moeten onderdeel worden van de beheerstrategie. Dat kost tijd en tegelijk zie je het al steeds meer gebeuren.*
13. *Stimuleer advies en realisatie op maat en ondersteun dat met toegespitst gereedschap zonder fouten en een infrastructuur zonder geneuzel. Vertrouwen vooraf is veel belangrijker dan sancties (lees: energieprestatiecontract) achteraf. Energieprestatiecontract is Nederlandse zeszjes cultuur. Kwaliteitsbor-*

ging in iedere stap van het realisatie- en bedrijfsproces (initiatie, advies, uitwerking, realisatie en beheer) maakt energieprestatiecontract overbodig. Vraagt wel meer regie van de overheid en minder vrijheid voor de markt. Slechte en onzinnige marktpartijen zullen verdwijnen.

14. *Verplichting dat bij verkoop de koper het gebouw naar minimaal label C moet brengen, voordat het in gebruik genomen mag worden. Handhaving bij bedrijven die de informatieverplichting energiebesparing nog niet hebben ingediend. Pas daarna handhaven op uitvoering van maatregelen met een zelfstandig moment. Een Quickscan energiebesparing door een erkende energieadviseur deels vergoeden. Het een-op-een contact met de energieadviseur is vaak verhelderend en is maatwerk. De gebouweigenaar/beheerder heeft bijna altijd te weinig kennis om al zelf de informatieverplichting energiebesparing goed in te vullen.*
15. *De wet- en regelgeving aanpassen. Stap af van EML, Infoplicht, Label C verplichting, EED, EPDB, al deze regels zijn verwarrend voor de gebouweigenaren en gebruikers. Ga daarom sturen op de ambities 45% CO2 reductie in 2030 en 95% CO2 reductie in 2050. Ga vervolgens handhaven op het werkelijk verbruik van een gebouw (NTA8800 / BENG). Dit is aan iedereen makkelijk uit te leggen, een gebouw met functie Y mag X kWh/m² verbruiken. De branche heeft voldoende kennis om dit waar te maken, die hoeven niet voorgedragen te worden welke technische maatregelen genomen moeten worden.*
16. *Het beschikbaar stellen van fondsen ter stimulering van nieuwe en nog niet bewezen technieken die buiten de huidige kaders vallen. Toelichting - ik ervaar in dit opzicht heel duidelijk 'een zichzelf in standhoudend systeem dat de echte innovaties uitsluit' en in wezen bezig is met het rondpompen van subsidiegelden zonder dat er een wezenlijke bijdrage wordt geleverd aan een werkelijke verduurzaming van de energievoorziening, althans zonder het toebrengen van schade aan landschap en milieu door windmolens en zonneparken. Er zijn technieken waarmee de rendementen hiervan aanzienlijk verhoogd kunnen worden en daar zou ik graag aandacht en ruimte voor vragen.*
17. *Bewustwording van medewerkers op de werkvloer m.b.t. energiekosten (wat houdt het in als men de hele dag de thermostaat op "aanwezig/comfort" heeft staan?). Er zijn mooie energiemanagement programma's welke alarmeren op "fouten" uit een installatie. Veelal dure pakketten en kan een mooi verlengstuk zijn. Echter, de basis ligt bij het beheren en monitoren van een installatie, waarbij fouten gehaald worden en waarbij de installatie geoptimaliseerd wordt. Dit komt ten goede van het comfort én energieverbruik tot wel 40% besparing.*
18. *Grenswaarden stellen voor het energiegebruik van gebouwen per m² bvo, ook voor bestaande gebouwen, uitgezet tegen de tijd.*
19. *Beter aansluiten bij de businesscases van organisaties. Ik geloof niet in energieprestatiecontracten.*
20. *Een betere risicodeling.*
21. *Stabiel subsidiesysteem met gezonde afbouw op vooraf afgesproken termijn. Ik zou geen voorbeeld nemen aan België. Het beleid moet in lijn liggen met de klimaatdoelstellingen. Dat moet je als overheid verwezenlijken.*
22. *Inkoop van niet duurzaam opgewekte energie duurder maken.*

In tabel 8.2 zijn de uitkomsten van de vraag naar de oplossingsrichtingen uitgesplitst naar drie karakteristieken van de deelnemende bedrijven:

- ✚ *De gebouwen waarvoor men meestal werkt (utiliteitsbouw versus woningbouw).*
- ✚ *In hoeverre men zicht heeft op de markt van energiedienstverlening.*
- ✚ *Het soort bedrijf dat men heeft.*

Tabel 8.2 Welke oplossingsrichtingen om energiebesparing in de bestaande utiliteitsbouw in Nederland te stimuleren, gaan werken volgens u? Onderscheiden naar de gebouwen waarvoor men werkt, het zicht dat men heeft op de markt en het soort bedrijf dat men is. *

	Gebouwen waarvoor men werkt		Zicht op de markt			Soort bedrijf		
	Utiliteitsbouw	Woningbouw	Goed	Redelijk	Enigszins	Adviesbureau	Installatiebedrijf	Opdrachtgever of stakeholder
1. De overheid moet energiebesparing en verduurzaming afdwingen	2	2	2	2	1	2	1	2
2. Betere handhaving van de energielabels in de utiliteit	3	5	3	3	3	3	5	3
3. Meer subsidie geven aan gebouwen die naar energielabel A willen gaan	6	3	5	4	3	6	3	6
4. Vrijstelling van handhaving voor gebouwen met een energieprestatiecontract	9	7	9	8	8	8	9	7
5. Ook de betere productiviteit van werknemers communiceren bij energieprestatiecontracten	8	6	7	8	6	6	7	7
6. De overheid moet het goede voorbeeld geven met haar maatschappelijk vastgoed	1	1	1	1	1	1	1	1
7. Analooq aan België, in Nederland een facilitator aanstellen om utiliteitsgebouwen te helpen	5	9	7	4	8	5	7	7
8. Het proces om een energieprestatiecontract af te sluiten vereenvoudigen	7	7	6	7	6	8	6	4
9. Meer voorlichting, opleidingen en trainingen geven aan eigenaren van gebouwen	4	4	3	6	3	4	3	4
N=	35	12	25	24	7	26	25	7

*) De cijfers in de tabel verwijzen naar de rangorde van de oplossingsrichtingen.

Bron: Leids OnderzoeksKollectief, 2020

Uit tabel 8.2 komt een grote eensgezindheid naar voren wat betreft de belangrijkste mogelijke oplossingsrichtingen om energiebesparing in de bestaande utiliteitsbouw in Nederland te stimuleren. Dwang en het goede voorbeeld geven van de overheid gaan steeds aan kop. Vrijstelling van handhaving voor gebouwen die een energiecontract hebben afgesloten, staat meestal op de laatste plaats.

Het lijkt erop dat momenteel de *knuppel* het wint als beleidsinstrument van de *wortel*.

9. Marktomvang van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie in Nederland

Aan alle respondenten (ook degenen die bij vraag 1 aangaven dat hun bedrijf geen energiediensten verleenden) is gevraagd een schatting te geven van het aantal bedrijven dat momenteel actief is op de markt voor energiedienstverlening in Nederland en een schatting van de financiële omvang (netto omzet) van deze markt.

Omdat beide vragen moeilijk van aard zijn, zijn ze opgezet met behulp van antwoordcategorieën (zie bijlage 1). In tabel 9.1 staan de antwoorden op de eerste vraag – over het aantal bedrijven – vermeld.

Tabel 9.1 Kunt u een schatting geven van het aantal bedrijven dat momenteel actief is op de markt van energiedienstverlening?

	<i>Tussen:</i>	<i>Aantal</i>	<i>Relatief</i>	
<i>Hoeveel bedrijven zijn momenteel actief op de markt van energiedienstverlening in Nederland?</i>	<i>1 en 25</i>	1	2%	
	<i>25 en 75</i>	5	9%	
	<i>75 en 150</i>	7	12%	
	<i>150 en 300</i>	1	2%	
	<i>300 en 500</i>	3	5%	
	<i>500 en 1.000</i>	7	12%	
	<i>1.000 en 2.000</i>	3	5%	
	<i>2.000 en 5.000</i>	4	7%	
	<i>Meer dan 5.000</i>	1	2%	
	<i>Weet niet</i>	26	45%	
	Schatting			1.050
	<i>N=</i>	58		

Bron: Leids OnderzoeksCollectief, 2020

Uit tabel 9.1 komt naar voren dat deze vraag inderdaad moeilijk te beantwoorden was, immers bijna de helft van de 58 respondenten (45%) gaf aan niet te weten hoeveel bedrijven in Nederland momenteel actief zijn.

Aan de hand van de 32 gegeven antwoorden is een schatting gemaakt van het aantal bedrijven dat momenteel actief is in Nederland. Hierbij is de volgende systematiek gevolgd, van elk interval is steeds het midden gebruikt (bijvoorbeeld "tussen 150 en 300 bedrijven" wordt 225 bedrijven), en van het laatste interval ("meer dan 5.000 bedrijven") is 7.500 bedrijven als fictief middelpunt genomen. Het resultaat van deze exercitie is (afgerond) 1.050 bedrijven.

Door van elke antwoordcategorie de ondergrens en bovengrens te nemen, waarbij van het laatste interval als ondergrens 5.000 bedrijven en als bovengrens 10.000 bedrijven is genomen, is een interval te berekenen van het aantal bedrijven dat volgens 32 respondenten momenteel in Nederland actief is op het gebied van de energiedienstverlening. Dit interval strekt zich uit van (afgerond) 650 tot en met 1.400 bedrijven.

Eerder in de enquête is gevraagd in hoeverre de respondent zicht had op de markt van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie. In tabel 9.2 zijn de uitkomsten hiervan gerelateerd aan de intervallschattingen.

Tabel 9.2 Kunt u een schatting geven van het aantal bedrijven dat momenteel actief is op de markt van energiedienstverlening? Onderscheiden naar het zicht dat respondenten hebben op deze markt.

	<i>Zicht op de markt:</i>	<i>Ondergrens</i>	<i>Midden</i>	<i>Bovengrens</i>	<i>N=</i>
<i>Hoeveel bedrijven zijn momenteel actief op de markt van energiedienstverlening in Nederland?</i>	<i>Goed zicht</i>	675	1.060	1.400	18
	<i>Redelijk zicht</i>	600	925	1.150	10
	<i>Enigszins zicht</i>	800	1.300	1.900	4
	<i>Allen</i>	650	1.050	1.400	32

Bron: Leids OnderzoeksKollectief, 2020

Het blijkt dat de 18 respondenten die aangeven goed zicht te hebben op de markt van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie schatten dat er iets meer bedrijven actief zijn op de markt van energiedienstverlening (1.060). Het interval van deze respondenten loopt van 675 tot en met 1.400.

Naast het aantal bedrijven dat momenteel actief is, is ook gevraagd naar de financiële omvang (netto omzet) van deze markt. Deze vraag was nog moeilijker te beantwoorden van de vorige vraag. In totaal 35 respondenten konden hierop geen antwoord geven (zie tabel 9.3).

Tabel 9.3 Kunt u een schatting geven van de financiële omvang (netto omzet) van de markt van energiedienstverlening in Nederland?

	<i>Tussen:</i>	<i>Aantal</i>	<i>Relatief</i>	
<i>Kunt u een schatting geven van de financiële omvang van de markt voor energiedienstverlening in Nederland?</i>	€ 2.500.000 - € 5.000.000	1	2%	
	€ 10.000.000 - € 30.000.000	2	3%	
	€ 30.000.000 - € 50.000.000	2	3%	
	<i>Meer dan € 50.000.000</i>	18	31%	
	<i>Weet niet</i>	35	60%	
	<i>Schatting</i>			€ 64.000.000
	<i>N=</i>	58		

Bron: Leids OnderzoeksKollectief, 2020

Net als bij de vorige vraag is aan de hand van de gegeven antwoorden een schatting gemaakt van de financiële omvang van deze markt. Hierbij is dezelfde systematiek gevolgd: van elk interval is het midden gebruikt en van het laatste interval "meer dan €50.000.000" is €75.000.000 genomen als fictief middelpunt. Het resultaat van deze exercitie is afgerond €64.000.000. Dit bedrag is gebaseerd op de antwoorden van 23 respondenten.

Door van elke antwoordcategorie de ondergrens en bovengrens te nemen, waarbij van het laatste interval als ondergrens €50.000.000 en als bovengrens €100.000.000 is genomen, is een interval te berekenen van de geschatte financiële omvang van de markt van energiedienstverlening volgens 23 respondenten. Dit interval strekt zich afgerond uit van €43.000.000 tot €85.000.000.

In tabel 9.4 is de bovenstaande schatting weer gerelateerd aan het zicht dat de respondenten aangaven te hebben op de markt van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie.

Tabel 9.4 Kunt u een schatting geven van de financiële omvang (netto omzet) van de markt van energiedienstverlening in Nederland? Onderscheiden naar het zicht dat respondenten hebben op deze markt.

	<i>Zicht op de markt:</i>	<i>Ondergrens</i>	<i>Midden</i>	<i>Bovengrens</i>	<i>N</i>
<i>Kunt u een schatting geven van de financiële omvang van de markt voor energiedienstverlening in Nederland?</i>	<i>Goed zicht</i>	€ 42.000.000	€ 63.000.000	€ 84.000.000	12
	<i>Redelijk zicht</i>	€ 44.000.000	€ 66.000.000	€ 88.000.000	8
	<i>Enigszins zich</i>	€ 43.000.000	€ 63.000.000	€ 83.000.000	3
	<i>Allen</i>	€ 43.000.000	€ 64.000.000	€ 85.000.000	23

Bron: Leids OnderzoeksKollectief, 2020

Het blijkt dat de 12 respondenten die aangeven een goed zicht te hebben op de markt van energiedienstverlening in Nederland schatten dat de financiële marktomvang iets lager is dan alle 23 respondenten, namelijk €63.000.000.

10. EPC-webpagina van RVO

Aan het einde van de enquête kregen de respondenten vier vragen voorgelegd over de EPC-webpagina van RVO met informatie over energieprestatiecontracten. De volgende vragen zijn gesteld:

- ✚ *Kent u de EPC-webpagina van RVO?*
- ✚ *Heeft u deze webpagina wel eens bezocht?*
- ✚ *Was de informatie op deze webpagina nuttig voor u?*
- ✚ *Kunt u aangeven welke informatie u precies zocht?*

Op de eerste vraag gaven 29 van de 58 respondenten die deze vraag hebben beantwoord een positief antwoord (50%). 28 van deze 29 respondenten hadden de EPC- webpagina ook wel eens bezocht (44% van alle respondenten). En 24 van de 28 respondenten gaven aan dat de informatie die ze op deze pagina gezocht hadden ook nuttig voor hen was geweest (38% van alle respondenten).

Van de 4 respondenten die aangaven dat de informatie *niet* nuttig voor hen was, gaven drie een toelichting, namelijk:

- ✚ *Ik zocht geen specifieke informatie, maar was benieuwd hoe EPC gecommuniceerd werd.*
- ✚ *Puur ter informatie bekeken, in verband met een lopende aanbesteding.*
- ✚ *Meeste informatie was mij al bekend.*

Van de 24 respondenten die aangaven dat de informatie die men zocht *wel* nuttig voor hen was, gaven 12 de volgende toelichting:

- ✚ *Was meer om te zien hoe praktijkgericht de informatie was.*
- ✚ *Voorbeelden. Goede en slechte.*
- ✚ *Standaard documentatie.*
- ✚ *Informatie over gelijkwaardigheidsverklaringen.*
- ✚ *Informatie bij scholen.*
- ✚ *Informatie.*
- ✚ *Checken wat er werd verteld, welke informatie wordt afgedekt (en wat niet).*
- ✚ *Check of we nog up-to-date zijn met de propositie die wij aanbieden aan klanten.*
- ✚ *Beschrijving, tips & tricks.*
- ✚ *Artikelen, rapporten met getuigenissen van organisaties die energieprestatiecontracten (willen) gebruiken.*
- ✚ *Algemene informatie met betrekking tot EPC- en standaard contracten.*
- ✚ *Algemeen, wat is de huidige status van de contracten.*

Hieronder zijn in tabel 10.1 de uitkomsten van de eerste vraag (*Kent u de EPC-webpagina van RVO?*) uitgesplitst naar vier karakteristieken van de deelnemende bedrijven:

- ✚ *De gebouwen waarvoor men meestal werkt (utiliteitsbouw of woningbouw).*
- ✚ *Of energiedienstverlening de hoofdactiviteit of een nevenactiviteit van het bedrijf is.*
- ✚ *Het aantal werknemers dat in 2019 actief was met energiedienstverlening.*
- ✚ *Het soort bedrijf dat men heeft.*

Tabel 10.1 Kent u de EPC-webpagina van RVO? Onderscheiden naar de gebouwen waarvoor men werkt, of energiedienstverlening een hoofd- of nevenactiviteit is, het aantal werknemers dat in 2019 actief was met energiedienstverlening en het soort bedrijf dat men is.

		Gebouwen waarvoor men werkt		Is energiedienstverlening de hoofd- of een nevenactiviteit		Aantal werknemers in 2020				Soort bedrijf			
		Utiliteit	Woningen	Hoofd-activiteit	Neven-activiteit	1 tot 10	10 tot 50	50 tot 100	> dan 100	Advies-bureau	Installatie-bureau	Opdracht-gever of stakeholder	Allen
Kent u de EPC-webpagina?	Ja	57%	25%	42%	52%	54%	36%	40%	50%	58%	40%	57%	50%
	Nee	43%	75%	56%	48%	46%	64%	60%	5%	42%	60%	43%	50%
	N=	35	12	27	21	28	11	5	4	26	25	7	58

Bron: Leids OnderzoeksKollectief, 2020

Mede omdat het in deze enquête om kleine aantallen gaat, zijn geen van de geconstateerde verschillen statistisch significant. Wel zijn er enkele opvallende uitkomsten te zien (rood gearceerd in tabel 10.1). Zo geven bedrijven die werken in de utiliteitsbouw vaker aan de EPC-webpagina te kennen dan bedrijven die werken in de woningbouw. Hetzelfde geldt voor bedrijven die aangeven dat energiedienstverlening voor hun bedrijf een nevenactiviteit is. Verder zijn het vooral de kleinste bedrijven (1 tot 10 werkzame personen) en adviesbureaus en opdrachtgevers en stakeholders die bekend zeggen te zijn met de EPC-webpagina.

11. Conclusies en aanbevelingen

Conclusies

1. De helft van de respondenten gaf aan dat ze vorig jaar één of meerdere energiecontracten hadden afgesloten. De meeste van de afgesloten contracten in 2019 hadden betrekking op bestaande installaties. Klassieke energieprestatiecontracten (EPC's) werden zelden afgesloten.
2. Het blijkt dat DBMO- of DMO-contracten en klassieke EPC's de langste gemiddelde looptijd kennen en de grootste geldelijke omvang.
3. De meeste respondenten die zicht hebben op de markt van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie zijn positief gestemd over de marktontwikkeling in Nederland. Echter hoe beter het zicht is dat men heeft op de markt van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie in Nederland, des te negatiever men is gestemd over de algehele marktontwikkeling ervan.
4. Verreweg het belangrijkste knelpunt dat bedrijven ondervinden bij het verwerven van overheidsopdrachten, zijn de *hoge transactiekosten* om zo'n opdracht te verwerven.
5. Volgens de respondenten springen er twee oplossingsrichtingen uit om energiebesparing en verduurzaming in de bestaande utiliteitsbouw te stimuleren, namelijk: *de overheid moet het goede voorbeeld geven met haar maatschappelijk vastgoed* en *de overheid moet energiebesparing en verduurzaming afdwingen*.
6. De respondenten schatten dat zo'n 1.000 bedrijven momenteel actief zijn in de markt van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie in Nederland.
7. 44% van de respondenten heeft de EPC-webpagina van RVO met informatie over energieprestatiecontracten wel eens bezocht.

Aanbevelingen

1. De responderende bedrijven zijn representatief voor de uitgenodigde bedrijven. Of deze uitgenodigde bedrijven echter representatief zijn voor de totale markt van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie is niet geheel duidelijk omdat het gehele veld aan bedrijven in die sector niet bekend is. Om een beter beeld te krijgen van de markt is het belangrijk om alle bedrijven die tot de sector van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie behoren in kaart te brengen.
2. Om ontwikkelingen in de markt beter in beeld te krijgen wordt aanbevolen om elk jaar een vergelijkbaar onderzoek als deze te doen naar de markt voor energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie onder de bedrijven die tot deze sector behoren.
3. RVO zou de oplossingsrichtingen die de respondenten wel en niet kansrijk achten om energiebesparing en verduurzaming in de bestaande utiliteitsbouw te stimuleren in kunnen brengen in het Kennis- en Innovatieplatform Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed.
4. Verreweg het belangrijkste knelpunt dat bedrijven ondervinden bij het verwerven van overheidsopdrachten, zijn de hoge transactiekosten. RVO zou ook deze uitkomsten in kunnen brengen in het Kennis- en Innovatieplatform Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed.

5. Om (nog) meer bedrijven kennis te laten nemen van de EPC-webpagina van RVO kan de website beter onder de aandacht gebracht worden van deze bedrijven.

Bijlage 1. De afgenomen enquête

Vraag 1. Volgens onze informatie leverde uw bedrijf nu of in het recente verleden, energiediensten aan bedrijven of publieke instanties. Klopt dat?

Onder energiediensten verstaan wij zowel het leveren, beheren en onderhouden van duurzame energie-installaties als het bewerkstelligen van energiebesparing bij organisaties (woningbouw, bedrijven, utiliteit).

1. Ja *naar vraag 2*
2. Nee *naar vraag 33*

Vraag 2. Welke energiediensten heeft uw bedrijf vorig jaar, in 2019, verleend? *U kunt meerdere antwoorden aanvinken.*

1. Installatie, beheer en/of onderhoud van WKO-installaties
2. Installatie, beheer en/of onderhoud van ZonPV-panelen
3. Installatie, beheer en/of onderhoud van energiezuinig verlichting
4. Installatie, beheer en/of onderhoud van verwarmings- en koelingsinstallaties, anders dan WKO
5. Realiseren van energiebesparing bij bedrijven en/of organisaties in de utiliteit (zonder energieprestatiecontract)
6. Realiseren van energiebesparing bij bedrijven en/of organisaties in de utiliteit (met energieprestatiecontract)
7. Andere energiediensten, namelijk

Vraag 3. Was uw bedrijf vorig jaar, in 2019, voornamelijk actief in de nieuwbouw, bestaande bouw of beiden?

1. Nieuwbouw *naar vraag 5*
2. Bestaande bouw *naar vraag 5*
3. Zowel nieuwbouw als bestaande bouw *naar vraag 4*
4. Weet niet *naar vraag 5*

Vraag 4. Kunt u een procentuele verhouding geven voor het aandeel projecten in de nieuwbouw en het aandeel projecten in de bestaande bouw in 2019?

1. 20% nieuwbouw en 80% bestaande bouw
2. 33% nieuwbouw en 67% bestaande bouw
3. 50% nieuwbouw en 50% bestaande bouw
4. 67% nieuwbouw en 33% bestaande bouw
5. 80% nieuwbouw en 20% bestaande bouw
6. Andere verhouding, namelijk...

Vraag 5. Was uw bedrijf vorig jaar, in 2019, voornamelijk actief in de woningbouw, utiliteitsbouw of beiden?

1. Woningbouw *naar vraag 7*
2. Utiliteitsbouw *naar vraag 7*
3. Zowel woningbouw als utiliteitsbouw *naar vraag 6*
4. Weet niet *naar vraag 7*

Vraag 6. Kunt u een procentuele verhouding geven voor het aandeel projecten in de woningbouw en het aandeel projecten in de utiliteitsbouw in 2019?

1. 20% woningbouw en 80% utiliteitsbouw
2. 33% woningbouw en 67% utiliteitsbouw
3. 50% woningbouw en 50% utiliteitsbouw

4. 67% woningbouw en 33% utiliteitsbouw
5. 80% woningbouw en 20% utiliteitsbouw
6. Andere verhouding, namelijk...

Vraag 7. Was energiedienstverlening vorig jaar, in 2019, de hoofdbezigheid van uw bedrijf, een belangrijke nevenactiviteit of een onbelangrijke nevenactiviteit?

1. Hoofdactiviteit
2. Belangrijke nevenactiviteit
3. Onbelangrijke nevenactiviteit

Vraag 8. Weet u hoeveel werknemers van uw bedrijf vorig jaar, in 2019, actief waren met het leveren van energiediensten?

1. Nee, niet precies: ergens tussen de 1 en 10 werknemers
2. Nee, niet precies: ergens tussen de 10 en 50 werknemers
3. Nee, niet precies: ergens tussen de 50 en 100 werknemers
4. Nee, niet precies: ergens tussen de 100 en 250 werknemers
5. Nee, niet precies: maar meer dan 250 werknemers
6. Ja, namelijk: _____
7. Weet niet

Vraag 9. Heeft uw bedrijf vorig jaar, in 2019, contracten afgesloten op het gebied van de energiedienstverlening?

Er zijn verschillende soorten contracten op het gebied van de energiedienstverlening. Zo zijn er contracten voor het beheren en/of onderhouden van bestaande energiezuinige-installaties (WKO, ZonPV), maar er zijn ook zogenaamde DBMO-contracten (Design, Build, Maintain and Operate) of DMO-contracten die worden afgesloten met een gebouweigenaar. Daarnaast kan men met een gebouweigenaar ook een zogenaamd energieprestatiecontract (EPC) afsluiten waarbij de opdrachtnemer energiebesparing garandeert gedurende een aantal jaren.

1 Ja	naar vraag 10
2 Nee	naar vraag 30
3 Weet niet	naar vraag 30

Vraag 10. Heeft uw bedrijf vorig jaar, in 2019, een of meerdere DBMO- of DMO-contracten afgesloten voor het installeren, beheren en/of onderhouden van nieuwe energiezuinige maatregelen afgesloten?

1 Ja	naar vraag 11
2 Nee	naar vraag 14
3 Weet niet	naar vraag 14

Vraag 11. Weet u hoeveel DBMO- of DMO-contracten voor het installeren, beheren en/of onderhouden van nieuwe energiezuinige maatregelen uw bedrijf vorig jaar - in 2019 - heeft afgesloten?

1. Nee, niet precies: ergens tussen de 1 en 5
2. Nee, niet precies: ergens tussen de 5 en 10
3. Nee, niet precies: ergens tussen de 10 en 20
4. Nee, niet precies: maar meer dan 20
5. Ja, namelijk: _____
6. Weet niet

Vraag 12. Kunt u een schatting geven van de gemiddelde looptijd van deze DBMO- of DMO-contracten die uw bedrijf vorig jaar, in 2019, heeft afgesloten?

1. Nee, niet precies: ergens tussen de 1 en 5 jaar
2. Nee, niet precies: ergens tussen de 5 en 10 jaar

3. Nee, niet precies: maar meer dan 10 jaar

4. Ja, namelijk: _____

5. Weet niet

Vraag 13. Kunt u ook een schatting geven van de gemiddelde omvang van deze *DBMO- of DMO-contracten* die uw bedrijf vorig jaar, in 2019, heeft afgesloten?

1. minder dan € 200.000

2. € 200.000 - € 500.000

3. € 500.000 - € 1.000.000

4. € 1.000.000 - € 5.000.000

5. Meer dan € 5.000.000

6. Anders, namelijk _____

7. Wil niet zeggen

Vraag 14. Heeft uw bedrijf vorig jaar andere contracten afgesloten voor het beheren en/of onderhouden van nieuwe energiezuinige maatregelen?

1 Ja

naar vraag 15

2 Nee

naar vraag 18

3 Weet niet

naar vraag 18

Vraag 15. Weet u hoeveel *andere contracten voor het installeren, beheren en/of onderhouden van nieuwe energiezuinige maatregelen* uw bedrijf vorig jaar - in 2019 - heeft afgesloten?

1. Nee, niet precies: ergens tussen de 1 en 5

2. Nee, niet precies: ergens tussen de 5 en 10

3. Nee, niet precies: ergens tussen de 10 en 20

4. Nee, niet precies: meer dan 20

5. Ja, namelijk: _____

6. Weet niet

Vraag 16. Kunt u een schatting geven van de gemiddelde looptijd van die *andere contracten van nieuwe energiezuinige maatregelen*, die uw bedrijf vorig jaar, in 2019, heeft afgesloten?

1. Nee, niet precies: ergens tussen de 1 en 5 jaar

2. Nee, niet precies: ergens tussen de 5 en 10 jaar

3. Nee, niet precies: meer dan 10 jaar

4. Ja, namelijk: _____

5. Weet niet

Vraag 17. Kunt u een schatting geven van de gemiddelde omvang van die *andere contracten van nieuwe energiezuinige maatregelen*, die uw bedrijf vorig jaar, in 2019, heeft afgesloten?

1. minder dan € 200.000

2. € 200.000 - € 500.000

3. € 500.000 - € 1.000.000

4. € 1.000.000 - € 5.000.000

5. Meer dan- € 5.000.000

6. Anders, namelijk

7. Wil niet zeggen

Vraag 18. Heeft uw bedrijf vorig jaar, in 2019, contracten voor het verduurzamen, beheren en/of onderhouden van bestaande installaties afgesloten?

afgesloten?

1 Ja	naar vraag 19
2 Nee	naar vraag 22
3 Weet niet	naar vraag 22

Vraag 19. Weet u hoeveel *contracten voor het verduurzamen, beheren en/of onderhouden van bestaande installaties* uw bedrijf vorig jaar - in 2019 - heeft afgesloten?

1. Nee, niet precies: ergens tussen de 1 en 5
2. Nee, niet precies: ergens tussen de 5 en 10
3. Nee, niet precies: ergens tussen de 10 en 20
4. Nee, niet precies: meer dan 20
5. Ja, namelijk: _____
6. Weet niet

Vraag 20. Kunt u een schatting geven van de gemiddelde looptijd van de *contracten voor het verduurzamen, beheren en/of onderhouden van bestaande installaties*, die uw bedrijf vorig jaar, in 2019, heeft afgesloten?

1. Nee, niet precies: ergens tussen de 1 en 5 jaar
2. Nee, niet precies: ergens tussen de 5 en 10 jaar
3. Nee, niet precies: meer dan 10 jaar
4. Ja, namelijk: _____
5. Weet niet

Vraag 21. Kunt u een schatting geven van de gemiddelde omvang van de *contracten voor het verduurzamen, beheren en/of onderhouden van bestaande installaties*, die uw bedrijf vorig jaar, in 2019, heeft afgesloten?

1. minder dan € 200.000
2. € 200.000 - € 500.000
3. € 500.000 - € 1.000.000
4. € 1.000.000 - € 5.000.000
5. Meer dan- € 5.000.000
6. Anders, namelijk
7. Wil niet zeggen

Vraag 22. Heeft uw bedrijf vorig jaar, in 2019, een of meerdere klassieke Energieprestatiecontracten (EPC) afgesloten, waarbij een bonus is opgenomen bij het realiseren van meer energiebesparing dan zoals afgesproken?

1 Ja	naar vraag 23
2 Nee	naar vraag 26
3 Weet niet	naar vraag 26

Vraag 23. Weet u hoeveel *klassieke energieprestatiecontracten (EPC)* uw bedrijf vorig jaar - in 2019 - heeft afgesloten?

1. Nee, niet precies: ergens tussen de 1 en 5
2. Nee, niet precies: ergens tussen de 5 en 10
3. Nee, niet precies: ergens tussen de 10 en 20
4. Nee, niet precies: meer dan 20
- 5 Ja, namelijk: _____

6. Weet niet

Vraag 24. Kunt u een schatting geven van de gemiddelde looptijd van de *klassieke energieprestatiecontracten (EPC)*, die uw bedrijf vorig jaar, in 2019, heeft afgesloten?

1. Nee, niet precies: ergens tussen de 1 en 5 jaar
2. Nee, niet precies: ergens tussen de 5 en 10 jaar
3. Nee, niet precies: meer dan 10 jaar
4. Ja, namelijk: _____
5. Weet niet

Vraag 25. Kunt u een schatting geven van de gemiddelde omvang van de *klassieke energieprestatiecontracten (EPC)*, die uw bedrijf vorig jaar, in 2019, heeft afgesloten?

1. minder dan € 200.000
2. € 200.000 - € 500.000
3. € 500.000 - € 1.000.000
4. € 1.000.000 - € 5.000.000
5. Meer dan- € 5.000.000
6. Anders, namelijk
7. Wil niet zeggen

Vraag 26. Heeft uw bedrijf vorig jaar, in 2019, nog andere dan de hiervoor genoemde contracten voor energiediensten, afgesloten?

1 Ja	<i>naar vraag 27</i>
2 Nee	<i>naar vraag 30</i>
3 Weet niet	<i>naar vraag 30</i>

Vraag 27. Weet u hoeveel *andere contracten voor energiediensten* uw bedrijf vorig jaar - in 2019 - heeft afgesloten?

1. Nee, niet precies: ergens tussen de 1 en 5
2. Nee, niet precies: ergens tussen de 5 en 10
3. Nee, niet precies: ergens tussen de 10 en 20
4. Nee, niet precies: meer dan 20
5. Ja, namelijk: _____
6. Weet niet

Vraag 28. Kunt u een schatting geven van de gemiddelde looptijd van de *andere contracten voor energiediensten*, die uw bedrijf vorig jaar, in 2019, heeft afgesloten?

1. Nee, niet precies: ergens tussen de 1 en 5 jaar
2. Nee, niet precies: ergens tussen de 5 en 10 jaar
3. Nee, niet precies: meer dan 10 jaar
4. Ja, namelijk: _____
5. Weet niet

Vraag 29. Kunt u een schatting geven van de gemiddelde omvang van de *andere contracten voor energiediensten*, die uw bedrijf vorig jaar, in 2019, heeft afgesloten?

1. minder dan € 200.000
2. € 200.000 - € 500.000
3. € 500.000 - € 1.000.000

4. € 1.000.000 - € 5.000.000

5. Meer dan- € 5.000.000

6. Anders, namelijk

7. Wil niet zeggen

Vraag 30. Voor welke klanten werkte uw bedrijf in 2019 op het gebied van de energiedienstverlening.

U kunt hier meerdere antwoorden aanvinken.

1. Rijksoverheid

2. Provincie

3. Gemeenten

4. Scholen (lager en voortgezet onderwijs)

5. Scholen (MBO/HBO/Universiteit)

6. Ziekenhuizen

7. Verpleeg- en andere zorginstellingen

8. Woningbouwcorporaties

9. Bedrijven

10. Projectontwikkelaars en/of aannemers

11. Weet niet

12. Anders, namelijk

Vraag 31. Op wat voor soort gebouwen of objecten had de energiedienstverlening van uw bedrijf vorig jaar, in 2019, betrekking?

U kunt hier meerdere antwoorden aanvinken.

1. Overheidskantoren en -gebouwen

2. Scholen (lager en voortgezet onderwijs)

3. Scholen (MBO/HBO/Universiteit)

4. Ziekenhuizen

5. Verpleeg- en andere zorginstellingen

6. Sportgebouwen

7. Straatverlichting

8. Kantoren (commercieel)

9. Bedrijfshallen

10. Woningen

11. Weet niet

12. Anders, namelijk

Vraag 32. Kunt u aangeven om hoeveel gebouwen of objecten het ging in 2019 (in totaal)?

1. Nee, niet precies: ergens tussen de 1 en 10

2. Nee, niet precies: ergens tussen de 10 en 25

3. Nee, niet precies: ergens tussen de 25 en 50

3. Nee, niet precies: ergens tussen de 50 en 75

3. Nee, niet precies: ergens tussen de 75 en 100

3. Nee, niet precies: ergens tussen de 100 en 150

3. Nee, niet precies: ergens tussen de 150 en 200

4. Nee, niet precies: maar wel meer dan 200

5. Ja, namelijk

6. Weet niet

Vraag 33. In hoeverre heeft u zicht op de markt op het gebied van energiebesparing en gebouwgebonden duurzame energie?

1 Goed zicht

2 Redelijk zicht

3 Enigszins zicht

4 Geen zicht

naar vraag 37

5 Weet niet

naar vraag 37

Vraag 34. Wat vindt u van de marktontwikkeling in Nederland op het gebied van energiebesparing en de gebouwgebonden duurzame energie

1 Ik ben over het algemeen positief gestemd

naar vraag 35

2 Ik ben positief gestemd, maar alleen voor bepaalde segmenten

naar vraag 36

3 Ik ben over het algemeen negatief gestemd

naar vraag 35

Vraag 35. Kunt u uw antwoord toelichten?

1. Nee

2. Ja, namelijk:

Vraag 36. Kunt u aangeven over welke segmenten u positief gestemd bent?

1. Nee

2. Ja, namelijk:

Vraag 37. In hoeverre ervaart uw bedrijf knelpunten bij het verwerven van overheidsopdrachten op het gebied van energiebesparing?

1 Vaak

2 Regelmatig

3 Soms

4 Zelden

5 Nooit

naar vraag 40

6 Geen overheidsopdrachten

naar vraag 40

7 Weet niet

naar vraag 40

Vraag 38. Welke knelpunten ervaart uw bedrijf bij het verwerven van overheidsopdrachten op het gebied van energiebesparing? *U kunt maximaal drie antwoorden aanvinken.*

1. Een gebrek aan kennis over het energieverbruik van het maatschappelijk vastgoed

2. Weerstand tegen uitbesteden, vooral bij vastgoedafdelingen van overheidsinstanties

3. Er is te weinig vertrouwen tussen opdrachtgever en opdrachtnemer

4. Er is een te strikte wet- en regelgeving rond overheidsopdrachten

5. De overheid levert niet-aantrekkelijke contracten

6. Bij overheidsopdrachten is er een te hoog risico voor de opdrachtnemer

7. De transactiekosten om een overheidsopdracht te verwerven zijn te hoog

8. Het duurt erg lang om een overheidsopdracht te verwerven

9. Ander knelpunt, namelijk: _____

Vraag 39. Wilt u nog een toelichting geven over uw keuze?

1. Nee

2. Ja, namelijk:

Vraag 40. Welke oplossingsrichtingen om energiebesparing en verduurzaming in de bestaande utiliteitsbouw in Nederland te stimuleren, gaan werken volgens u? *U kunt maximaal drie antwoorden aanvinken.*

1. De overheid moet energiebesparing en verduurzaming afdwingen
2. Betere handhaving van de energielabels in de utiliteit
3. Meer subsidie geven aan gebouwen die naar energielabel A willen gaan
4. Vrijstelling van handhaving voor gebouwen met een energieprestatiecontract
5. Ook de betere productiviteit van werknemers (minder ziekteverzuim) communiceren bij afsluiten van energieprestatiecontracten
6. De overheid moet het goede voorbeeld geven met haar maatschappelijk vastgoed
7. Analooq aan België (het Vlaams Energiebedrijf), in Nederland een onafhankelijke facilitator aanstellen om utiliteitsgebouwen te helpen bij het afsluiten van energieprestatiecontracten
8. Het proces om een energieprestatiecontract af te sluiten vereenvoudigen
9. Meer voorlichting, opleidingen en trainingen geven aan eigenaren van gebouwen over het afsluiten van energieprestatiecontracten
10. Andere oplossingsrichting, namelijk: _____

Vraag 41. Wilt u nog een toelichting geven over uw keuze?

1. Nee

2. Ja, namelijk:

Vraag 42. Kunt u een schatting geven van het aantal bedrijven dat momenteel actief is op de markt voor energiedienstverlening?

1. Ergens tussen de 1 en 25
2. Ergens tussen de 25 en 75
3. Ergens tussen de 75 en 150
4. Ergens tussen de 150 en 300
5. Ergens tussen de 300 en 500
6. Ergens tussen de 500 en 1000
7. Ergens tussen de 1000 en 2000
8. Ergens tussen de 2.000 en 5.000
8. Meer dan 5.000
9. Weet niet

Vraag 43. Kunt u een schatting geven van de financiële omvang (netto omzet) van de markt voor energiedienstverlening in Nederland?

1. Minder dan € 500.000
2. € 500.000 - € 1.000.000
3. € 1.000.000 - € 2.500.000
4. € 2.500.000 - € 5.000.000
5. € 5.000.000 - € 10.000.000
6. € 10.000.000 - € 30.000.000
7. € 30.000.000 - € 50.000.000

8. Meer dan € 50.000.000
9. Anders, namelijk

Vraag 44. Kent u de EPC-webpagina van RVO, met daarin informatie over energieprestatiecontracten? (<https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/gebouwen/technieken-beheer-en-innovatie/energie-besparing-garanderen-met-energieprestatiecontracten>)

1. Ja

2. Nee

naar vraag 48

Vraag 45. Heeft u deze EPC-webpagina van RVO wel eens bezocht?

1. Ja

2. Nee

naar vraag 48

Vraag 46. Was de informatie op deze webpagina nuttig voor u?

1. Ja

2. Nee

Vraag 47. Kunt u aangeven welke informatie u precies zocht?

1. Nee

2. Ja, namelijk:

Vraag 48. Heeft u nog opmerkingen over deze enquête?

1. Nee

2. Ja, namelijk:

Vraag 49. Wilt u de resultaten van het onderzoek online ontvangen?

1. Ja

2. Nee

Vraag 50. Hieronder kunt u het e-mailadres geven waar wij de resultaten naar toe moeten sturen.

Bijlage 2. Geraadpleegde literatuur

Hieronder staan de papers, rapporten en artikelen die ter voorbereiding op het maken van de enquête zijn gelezen.

Jaar	Afkomstig van	Titel	Auteur(s)
2007	EU	Latest Development of Energy Service Companies across Europe. A European ESCO Update.	Bertoldi, Boza-Kiss, Rezessy
2012	RVO	ESCO voor wederzijds voordeel en gratis energiebesparing (White paper 1; inclusief vijf cases en experttips).	Sijbrandij
2013	RVO	Energiebesparing organiseren met ESCO's (White paper 2; de visie van experts en elf praktijkvoorbeelden).	Sijbrandij
2013	RVO	Verduurzamen van gemeentelijk vastgoed en de mogelijke rol van ESCO's.	Van Kempen en Sijbrandij
2014	RVO	Rol van facilitators bij Energy Service Companies (Vertaling van de samenvatting van een onderzoek van IEA over ESCO's).	RVO
2015	RVO	Whitepaper 3 Praktijkvoorbeelden en inspiratie over ESCO's in Europa.	Van Kempen
2016	RVO	Whitepaper 4 Praktijkvoorbeelden en inspiratie over ESCO's in Nederland.	Van Kempen en Roskam
2016	RVO	Market Report on the Dutch EPC Market Deliverable D2.2.	Roskam, Piessens, Thijssen
2017	EU	Energy Service Companies in the EU (Status review and recommendations for further market development with a focus on Energy Performance Contracting).	Boza-Kiss, Bertoldi, Economidou
2017	EPC-facilitators	Haalbaarheidsonderzoek EPC-facilitators.	Van Os, Nollet, Hulshoff
2018	RVO	Verduurzaming van gebouwen versnellen door middel van Energieprestatiecontracten (5e whitepaper over Energieprestatiecontracten en ESCO's).	Simons, Thijssen, Roskam
2018	CO2-net	A model approach to finance industrial energy efficiency projects.	Santen, Dioguardi
2018	Factor 4	Qualitee: Country report on the market and quality of energy efficiency services: Netherlands.	Goorden, Coolen
2018	EU	Qualitee: Report on European energy efficiency services market.	Szomolányiová
2018	Financieel Dagblad	"Huizenkoper wil niet over energie hoeven na te denken."	Van Dijk
2018	EU	European ESCO Market Questionnaire 2018.	Bertoldi
2020	RVO	Kwalitatieve marktanalyse Energieprestatiecontracten en ESCO's.	Van Kempen

Bijlage 3: Uitgenodigde bedrijven

1. Abcnova
2. ABN AMRO
3. Advies in Vastgoed
4. Adviesbureau de Freitas
5. Adviesbureau Pors
6. Alliander
7. Alpha Energieadvies
8. Alpheon NL
9. Antea Group
10. ARA Boringen
11. Aronsohn
12. AT Osborne
13. ATES Control
14. Aveco de Bondt
15. Balance
16. Ballast Nedam Development.
17. BAM Techniek
18. BBN
19. Bergmans Bergeijk
20. Best Klimaat
21. Blue Terra Energy Experts
22. BNG
23. BodemenergieNL
24. Boot Advocaten
25. Bouwend Nederland
26. Brink Groep
27. Broboor
28. Buro bron
29. Buro Loo
30. Coneco Building Automation
31. Cotrust
32. Creative Change
33. Croon Wolter Dros
34. De Ruiter Grondwatertechniek
35. Deerns
36. Draaijer en partners
37. Dubo Techniek
38. Duratherm
39. Duurzaam Opgewekt
40. DWA
41. Ecorus
42. Ekwadraat
43. Energie Totaal Projecten
44. Energy Bridge
45. Energy Engineering Solutions
46. ENGIE Energy Solutions
47. Ennatuurlijk
48. EPA-id
49. ESCo Netwerk
50. Escoplan
51. Eteck Energie Bedrijven
52. EUR
53. Factor 4
54. Fit our Future
55. Frogenergy
56. GB Techniek-Beheer
57. Gemeente Eindhoven
58. Gemeente Groningen
59. Gemeente Nijmegen
60. Gemeente Rotterdam
61. GeoComfort
62. Geotherm Energy Systems
63. Greenfox
64. Groen leven
65. Haitjema
66. Heijmans Utiliteit
67. Hellebrekers Technieken
68. Hevo
69. HOMIJ Technische Installaties
70. Honeywell Building Solutions
71. Hydreco
72. IF Technology
73. INNAX
74. Installct Advies
75. Itho Daalderop
76. Jacobs Energie Advies
77. Joeles Energy Solutions
78. KEI-Advies
79. Klimaat@home!
80. Klimaatgarant
81. Kropman Installatietechniek
82. Kuijpers
83. KV Business Support
84. KWA Bedrijfsadviseurs
85. KWR Water
86. Labelist
87. Leiden Universiteit
88. Luinstra Bronbemaling
89. Lumeco
90. Milicon
91. Nidis Advies
92. Nieuwkerk Consultancy
93. OPPS
94. Over Morgen
95. OVVIA
96. Perfectkeur
97. PHB Facility
98. Progress Energy Services
99. René Veltman Energie Advies
100. Rensen Regeltechniek
101. Republic
102. Rijksvastgoedbedrijf
103. Roodenburg Installatie Bedrijf
104. Rooftop Energy
105. Royal HaskoningDHV
106. Schouten Techniek
107. Schumacher Consult
108. Slim Opgewekt
109. Strukton Worksphere
110. Sunrock
111. Sweco
112. Sweegers en de Bruijn
113. TBI groep
114. Techniek Nederland
115. Techniplan Adviseurs
116. Technisch Adviesburo Duinwijck
117. Ter Steege Advies & Innovatie
118. Tjaden

119. Tolsum Energie Advies
120. Trilux
121. ULC groep
122. Unica
123. Universiteit Utrecht
124. UP! Bouwmanagement & Advies
125. Vaanster
126. Van den Berg Adviesbureau
127. Van der Pijl Advies
128. Van Dorp
129. Van Dorp Installaties Deventer
130. Van Grinsven Grondboringen
131. Van Hout adviseurs en installateurs
132. Van Reeuwijk Advies
133. Van Wijk Vastgoedonderhoud
134. Vastgoedbedrijf Enschede
135. Verde Advies
136. Verhoeven-Drunen
137. VHGM B.V.
138. Vink Installatiegroep
139. VNG
140. Volantis
141. VolkerWessels
142. WarmteStad
143. WKO Assist
144. WKO Nederland
145. Zon